

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra českého jazyka a literatury

Studijní program: 2. stupeň

Studijní obor: Český jazyk – anglický jazyk

RODNÝ KRAJ V DÍLE EGONA HOSTOVSKÉHO
NATIVE REGION IN LITERARY WORKS BY
EGON HOSTOVSKY

DIE URSPRÜNGLICHE REGION DER
SCHRIFTSTELLERISCHEN WERKE VON EGON
HOSTOVSKY

Diplomová práce: 08-FP-KČL-007

Autor:

Markéta Klouzková

Podpis:

Adresa:

Jáchymovská 279,
46010, Liberec 10

Vedoucí práce: Mgr. Eva Koudelková, Ph.D.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
94	-	4	-	35	25

V Liberci dne 2. prosince 2009

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že se na mou diplomovou práci plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce.

V Liberci dne 2. prosince 2009

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucí diplomové práce Mgr. Evě Koudelkové, Ph.D. za konzultace a velmi užitečné rady a připomínky, kterými doprovázela vznik této práce.

Také bych chtěla poděkovat Janě Kopecké za pomoc s vypracováním resumé v německém jazyce.

RODNÝ KRAJ V DÍLE EGONA HOSTOVSKÉHO

Resumé

Diplomová práce se zaměřuje na zachycení motivů rodného kraje ve vybraných dílech Egona Hostovského. Východiskem práce je prostudování primární a sekundární literatury. Hlavní částí práce, která pojednává o jednotlivých motivech rodného kraje v prozaických textech autora, předchází kapitoly, zabývající se důležitými životními daty a tvorbou Hostovského. Pojem „rodný kraj“ a celková charakteristika rodného kraje Hostovského je vysvětlena v další části práce. Díla úzce spojená s autorovým rodným krajem se snažíme prozkoumat a zhodnotit na základě literárněvědné analýzy a interpretace.

NATIVE REGION IN LITERARY WORKS BY EGON HOSTOVSKY

Summary

This diploma thesis focuses on motifs of native region in literary works by Egon Hostovsky. The basis of this work is to peruse primary and secondary literature. The main part of diploma thesis, which deals with particular motifs of native region in author's prosaic works, is introduced by important dates and facts of Egon Hostovsky's life and work. The term „native region“ and general characteristic of Hostovsky's native region are explained in the next part. Hostovsky's literary works connected with his native region are explored and assessed on the basis of analysis and interpretation.

DIE URSPRÜNGLICHE REGION DER SCHRIFTSTELLERISCHEN WERKE VON EGON HOSTOVSKY

Zusammenfassung

Diese Diplomarbeit konzentriert sich auf die ursprüngliche Region der schriftstellerischen Werke von Egon Hostovsky. Die Grundlage dieser Arbeit ist es, Primär- und Sekundärliteratur zu prüfen. Der Hauptteil der Diplomarbeit, der bestimmte Motive der ursprünglichen Region des Autors prosaischer Werke behandelt, wird von wichtigen Daten und Fakten über Egon Hostovskys Leben und Werk eingeleitet. Der Begriff „ursprüngliche Region“ und generelle Merkmale Hostovskys ursprünglicher Region werden im darauffolgenden Teil erklärt. Hostovskys schriftstellerischen Werke, verbunden mit seiner ursprünglichen Region, werden auf der Grundlage von Analyse und Interpretation untersucht und bewertet.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1. ŽIVOT A DÍLO EGONA HOSTOVSKÉHO.....	10
1.1. ŽIVOT AUTORA.....	10
1.2. LITERÁRNÍ TVORBA.....	14
1.3. MÍSTO EGONA HOSTOVSKÉHO V ČESKÉ LITERATUŘE.....	18
2. RODNÝ KRAJ.....	20
2.1. VYSVĚTLENÍ POJMU.....	20
2.2. SPECIFIKA RODNÉHO KRAJE E. HOSTOVSKÉHO.....	21
3. RODNÝ KRAJ V DÍLE E. HOSTOVSKÉHO.....	23
3.1. ZTVÁRNĚNÍ KRAJE.....	23
3.2. MOTIV DOMOVA.....	35
3.3. HRONOVSKÉ DĚTSTVÍ.....	43
3.4. RODINA V TVORBĚ HOSTOVSKÉHO.....	52
3.5. STŘEDOŠKOLSKÁ STUDIA V NÁCHODĚ.....	60
4. PROMĚNA POHLEDU NA RODNÝ KRAJ.....	72
4.1. PŘEDVÁLEČNÁ DÍLA.....	72
4.2. OBDOBÍ PRVNÍ A DRUHÉ EMIGRACE.....	74
ZÁVĚR.....	76
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	77
PŘÍLOHY.....	80

ÚVOD

Tato diplomová práce se zabývá motivy souvisejícími s rodným krajem Egona Hostovského, autora české psychologické prózy, jenž strávil velkou část svého života v exilu. Rodiště Hostovského, tedy oblast kolem Hronova v severovýchodních Čechách, se promítá do mnoha autorových románů a povídek. Cílem práce je v těchto prozaických textech vyhledat motivy spojené s autorovým životem na kladském pomezí a snažit se je postihnout komplexně v rámci celého jeho díla.

Znalost autorovy biografie je pro tuto práci zcela zásadní. Tuto skutečnost ulehčil fakt, že Hostovský napsal knihu, jež stojí na pomezí vlastního životopisu a literatury faktu, *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině (aneb o ctihodném povolání kouzla zbaveném)*, v níž popisuje jak autobiografické události z dob dětství, tak svou literární dráhu za hranicemi Československa. Důležitým zdrojem byly také rozsáhlé publikace, které se věnují životu a dílu Hostovského, především monografie *Polarita našeho věku v díle Egona Hostovského* od Františka Kautmana a *Člověk v uzavřeném prostoru* z pera Vladimíra Papouška či sborník *Návrat Egona Hostovského: mezinárodní vědecké sympozium o životě a díle Egona Hostovského, Hronov 21.-23. května 1993*.

Sekundární literatura věnovaná tématu mé práce není obecně příliš bohatá. Výjimku tvoří publikace *Egon Hostovský a rodný kraj*, jež uvádí zajímavá fakta ze života Hostovského, ale především vliv rodného kraje na jeho literární tvorbu. Tato útlá knížka posloužila také jako cenný zdroj fotografií, které jsou součástí příloh této práce.

Úvodní část diplomové práce tvoří kapitoly věnované životopisným údajům a literární tvorbě Hostovského, jež by měly pomoci vytvořit kontext pro pochopení reflexe rodného kraje v jeho prozaických dílech. Následující kapitoly vysvětlují pojem „rodný kraj“ a snažím se v nich podat stručnou charakteristiku a lokální specifika kladského pomezí.

V hlavní části práce se zabývám jednotlivými motivy, které souvisejí s oblastí, kde se Hostovský narodil. Tyto motivy jsou zkoumány na základě analýzy a interpretace vybraných děl. Přítomnost motivů je demonstrována v citovaných ukázkách z románů a povídek, v nichž Hostovský reflektuje kraj svého dětství ve větší či menší míře. Závěrečné kapitoly sledují proměnu pohledu na rodný kraj v díle Hostovského, jež je nejpatrnější po spisovatelově odchodu do emigrace.

1. ŽIVOT A DÍLO EGONA HOSTOVSKÉHO

1.1. ŽIVOT AUTORA

Egon Hostovský se narodil 23. dubna 1908 v Hronově jako nejmladší z osmi dětí. Pocházel z asimilované židovské rodiny. Otec Josef byl spolumajitelem tkalcovny v Nádražní ulici, kterou vlastnil se svým bratrem Šimonem. Mezi oběma bratry panovalo kvůli obchodům neustálé napětí, což mělo vliv i na malého Egona: *Oba společníci nikdy spolu nemluvili, takže museli mít zvláštního úředníka, který neměl jiný úkol, než denně vyřizovat vzkaz jednoho bratra druhému.*

Egon Hostovský⁰⁰¹

V letech dětství jsem se tomu nepodívoval a přijal jsem jako nezměnitelnou skutečnost, že strýček Šimon a jeho německá žena Lora jsou zlí lidé, kdežto můj otec a moje maminka jsou náramně hodní.¹

Josef Hostovský nebyl dobrý obchodník, což se projevilo během první světové války, kdy rodina trpěla nouzí a byla odkázána na pomoc přátel z okolí Hronova. Děti byly často nemocné a dvě z nich, bratr Max a sestra Marta, se konce války nedožily. Zbýlé sourozence si k sobě vzala paní Grešlová z České Skalice,² která je tak zachránila před hladověním. Podivínský a nepříteliš vzdělaný otec posloužil Egonu Hostovskému jako předobraz podobně nezařaditelných postav jeho románů.

Po skončení války nastoupil Egon Hostovský v roce 1919 na státní reálné gymnázium v Náchodě. Vynikal v českém jazyce a literatuře, ale zato byl slabý v matematice, kterou vyučoval také ředitel gymnázia Jindřich Spal. Hostovský na vztah s ředitelem vzpomíná ve svých pamětech: *Studium na náchodském gymnáziu bylo pro mne od kvarty nesnesitelné. Na ústav byl povolán nový ředitel, který byl*

⁰⁰¹ Egon Hostovský [online]. 2009 [2009-11-28]. Dostupné z WWW:< <http://www.twistedspoon.com/hostovsky.html>>.

HOSTOVSKÝ, E. *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině: (aneb o ctihodném povolání kouzla zbaveném)*, s. 12–13.

² Česká Skalice leží 8 km západně od města Náchod

*tyran a který od první chvíle na mne zanevřel.*³ Jejich spory vyvrcholily u maturitní zkoušky v roce 1927, kdy Hostovský neprospěl a musel jít po prázdninách k opravné zkoušce. Spal ovlivnil život Hostovského natolik, že se stal modelem despotických profesorů v dílech *Stežka podél cesty* (1928) a *Všeobecné spiknutí* (1969).

Od roku 1927 studoval Hostovský filozofii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a posléze přešel na univerzitu do Vídně. Po dvou letech studia přerušil a jeho hlavním zdrojem obživy se stala práce v nakladatelstvích- např. Šolc a Šimáček, Sfinx nebo Melantrich, kde byla také až do roku 1947 vydávána jeho díla.

V roce 1932 se Hostovský oženil s Květou Ondrákovou z Opočna. Usadili se v Praze, kde se jim také v roce 1936 narodila dcera Olga. Poté Hostovský vstoupil do služeb ministerstva zahraničí a 25. února 1939 odjel na přednáškové turné do Belgie, kde ho zastihla zpráva o okupaci Československa. Vzhledem k jeho židovskému původu mu přátelé i rodina doporučili, aby v zahraničí zůstal a s manželkou se po vzájemné dohodě rozvedli, aby se ona i dcera Olga vyhnuly pronásledování nacisty. Hostovský tak poprvé poznal těžký život emigranta: *Můj život byl zachráněn, ale já si toho dlouho nedokázal ani uvědomit, tím méně vážít, ocitaje se v situaci, na kterou nestačila má fantazie.*⁴

Z Belgie odjel do Paříže, kde se stal kulturním poradcem československého velvyslanectví. Nicméně i odtud byl po pádu Francie nucen uprchnout do neutrálního Portugalska, a tam čekal na americké vízum. Do USA se dostal počátkem roku 1941 a stal se opět úředníkem, tentokrát na československém konzulátu v New Yorku. V Americe se také podruhé oženil s Jindrou Brumlíkovou, jež byla o dvanáct let mladší, kterou sem poslali rodiče, aby ji zachránili před osudem evropských Židů, a která Hostovskému porodila druhého potomka, dceru Jarmilu.

³ HOSTOVSKÝ, E. *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině: (aneb o ctihodném povolání kouzla zbaveném)*, s. 39.

⁴ Ibid., s. 44.

Po válce Hostovský navázal kontakt s bývalou manželkou Květou, od níž se dozvěděl, že nikdo z jeho rodiny nepřežil holocaust. V koncentračních táborech zahynuly všechny jeho sestry Ida, Růžena a Irma i s jejich rodinami, otec Josef zemřel už během transportu do Terezína.

Zpátky do Československa přijel Hostovský v roce 1946, aby se zúčastnil I. sjezdu českých spisovatelů. Došlo také na setkání s dcerou Olgou, která svého otce v podstatě neznala: *Seznámili jsme se skutečně až v červnu 1946, kdy přijel z USA, aby se zúčastnil I. sjezdu českých spisovatelů. Pro mne to byla láska na první pohled, ale víceméně beznadějná. Hostovský nepatřil k starostlivým tatínkům a po šesti letech emigrace toužil po společnosti svých intelektuálních přátel a lidí, s nimiž měl společné zájmy.*⁵ K takovým přátelům patřil také Josef Hiršal, jenž popisuje poválečnou dobu ve své vzpomínkové knize *Vínek vzpomínek*. O Hostovském mimo jiné píše: *Než jsme se rozešli, rozhodli jsme se vytvořit Klub mladých spisovatelů, který v Syndikátu bude pořádat literární diskuse. Egon si získal na sjezdu velkou autoritu, všichni ho měli rádi, a tak byl jednomyslně zvolen předsedou. Byl tím velice potěšen, měl radost, ale nevzpomínám si, že by na nějakou diskusi kdy přišel.*⁶

Hostovský také navštívil své rodné město i přátele z dětství a uvažoval, že v Československu zůstane natrvalo. Jeho druhá manželka si tady však nedokázala zvyknout a odjela i s dcerou zpátky do USA. Hostovský, který si vždy udržoval odstup od politiky, také pocíťoval tlak okolí na jeho osobu: *Bylo mi úzko, stále víc na mě tlačili, abych byl nějak politicky aktivní, a já tušil, že líp nebude.*⁷ Rozhodl se proto pro práci v zahraničním zastupitelském úřadě a v květnu 1948 odjel do Norska jako legační tajemník. V prosinci roku 1948 se ještě vrátil do Prahy, ale v té době už měl jasno, že zde nezůstane. Na svou funkci rezignoval, a přestože šlo o rozhodnutí

⁵ MARXOVÁ, A. *Pro mne to byla láska na první pohled*. [online]. 1999 [cit. 2009-09-27] Dostupné z WWW:<http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/1999/02/hostovsky>.

⁶ HIRŠAL, J. *Vínek vzpomínek*, s. 236.

⁷ HOSTOVSKÝ, E. *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině: (aneb o ctihodném povolání kouzla zbaveném)*, s. 167.

dobrovolné, lehké pro něj nebylo: *Když šel podruhé do emigrace, věděl, do čeho jde, šel nerad, nesnášel postavení exulanta a nakonec se mu stal údělem.*⁸

Hostovský se natrvalo usadil ve Spojených státech amerických a do Československa se už nikdy nepodíval. Potřetí se oženil – jeho ženou se stala Američanka německého původu Regina, se kterou zplodil syna Paula. Pracoval v redakci Svobodné Evropy v New Yorku, psal do novin a plně se věnoval své spisovatelské práci. Na americký způsob života si ale nikdy zcela nezvykl. Evropské prostředí mu chybělo, a tak v letech 1964–1966 žil i se svou rodinou v Dánsku, kde se věnoval žurnalistice. Jeho rodina ale nedokázala nový domov přijmout za svůj, a proto se všichni vrátili do USA, do města Millburn ve státě New Jersey. V roce 1968 byl pozván Svazem československých spisovatelů do vlasti, ale srpnové události mu v cestě zabránily. Kontakt se svou rodnou zemí udržoval pouze prostřednictvím korespondence s dcerou Olgou, blízkými přáteli a spisovateli. Egon Hostovský zemřel 7. května 1973 v nemocnici v Montclairu na rakovinu.

⁸ MARXOVÁ, A. *Pro mne to byla láska na první pohled*. [online]. 1999 [cit. 2009-09-27] Dostupné z WWW:<http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/1999/02/hostovsky>.

1.2. LITERÁRNÍ TVORBA

Egon Hostovský debutoval již jako student náchodského gymnázia souborem expresionistických povídek *Zavřené dveře* (1926), jimž dal podtitul „*nemocné prósy*“. Této prvotině předcházely příspěvky do několika regionálních novin, např. do Podkrkonošských rozhledů, Studentského časopisu (zde publikoval pod pseudonymem H. Noge) nebo Moravskoslezského deníku. Právě v Podkrkonošských rozhledech publikoval ostrou kritiku na *Zavřené dveře* Jiří Žantovský, Hostovského spolužák. Spor obou mladých nadaných studentů se později promítl do několika děl Egona Hostovského. *Neobyčejná aktivita mladého autora v době středoškolských studií svědčí o intenzitě jeho literárních zájmů. Prvotiny sice neznamenalý výrazný úspěch u čtenářů, ale povšimla si jich řada kritiků, mimo jiné A. M. Píša, V. Černý, i pozdější autorův přítel a spolupracovník Josef Hora (...)*⁹

Následovaly romány *Stežka podél cesty* (1928), *Ghetto v nich* (1928) a *Danajský dar* (1930), které zaznamenaly větší čtenářskou i kritickou odezvu, ale i přes tento fakt byla v autorově poslední vůli zakázána jejich reedice. Hostovský se ve svých raných dílech zabýval židovskou tematikou, problémem asimilace a komplexem méněcennosti postav. Patrná je v nich také inspirace dílem Dostojevského. Podle Františka Kautmana *pocity osamělosti moderního člověka byly snad i u Egona Hostovského, podobně jako u Kafky, podmíněny jeho židovským původem.*¹⁰

Ve třicátých letech žil Hostovský v Praze, kde navázal řadu přátelství s dalšími spisovateli podobné i zcela odlišné tvůrčí orientace. Důležité bylo přátelství s Ivanem Olbrachtem, který býval častým hostem manželů Hostovských v Opočně a který psal, podobně jako Hostovský, o hrdinech postavených mimo lidskou společnost. Mezi další přátele patřil Jaroslav Seifert, František Halas, Jan Zahradníček, Josef Hora nebo Jan Čep. K dlouholetým přátelům patřil i Václav

⁹ PAPOUŠEK, V. *Egon Hostovský- člověk v uzavřeném prostoru*, s. 14.

¹⁰ KAUTMAN, F. *Polarita našeho věku v díle Egona Hostovského*, s. 8.

Černý, rodák z Jizbice u Náchoda, jenž se stal prvním teoretikem díla Egona Hostovského.

Toto „pražské období“ Egona Hostovského se vyznačuje výraznou tvůrčí aktivitou. Spisovatel psal recenze do časopisů Host, Listy pro umění a kritiku, Kvart a prakticky každý rok vydával nový román nebo soubor povídek: *Případ profesora Körnera* (1932), *Černá tlupa* (1933), *Cesty k pokladům* (1934), román *Žhář* (1935), který byl vyznamenaný následujícího roku státní cenou za literaturu¹¹, nebo jeho nejrozsáhlejší předválečný román *Dům bez pána* (1937). Hrdinové předválečných románů jsou často stavěni do obtížných životních situací, *v nichž jsou nuceni výrazně reflektovat svou existenciální pozici ve světě.*¹² Tato literární koncepce je v pozdějších dílech ještě umocněna autorovou emigrací a novou zkušeností života v „cizím světě“.

Autorovo druhé tvůrčí období, tedy období první emigrace, nebylo pro autora píšícího prózu výhradně česky jednoduché. Ústřední téma jeho předválečných próz, tedy *člověk, který se cítí vyhnancem v prostředí, kde zrovna žije, který trpí v atmosféře netečnosti, lhostejného neporozumění a prázdny marnosti a bloudí jako Ahasver,*¹³ *jemuž se nedostává něčeho k životu nezbytného- jistoty domova, hřejivosti spřízněné duše,*¹⁴ dostává nový smysl a obsah. V roce 1941 vyšel v Chicagu soubor stylizovaných dopisů a zápisků *Listy z vyhnanství*, v nichž zaznívá bezprostřední smutek emigranta, bezmocnost a zcela neskrývaná touha po rodném kraji a jeho blízkých. Následovaly romány *Sedmkrát v hlavní úloze* (1942), *Úkryt* (1943), *Cizinec hledá byt* (1946), jehož děj se poprvé odehrává ve Spojených státech a kniha povídek *Osamělí buřiči* (1948).

Poslední etapa Hostovského tvorby se odehrává výhradně ve Spojených státech amerických. Dějištěm jeho románů je často poválečný New York a hlavními postavami jsou evropští emigranti. Jak píše autor ve svých memoárech: *Má*

¹¹ Státní cena za literaturu byla vždy udělována k 28. říjnu. V roce 1936 získal cenu také Jaroslav Seifert za sbírku *Ruce Venušiny*.

¹² PAPOUŠEK, V. *Egon Hostovský- člověk v uzavřeném prostoru*, s. 18.

¹³ Ahasver neboli „věčný Žid“ se provinil proti Kristovi a byl za to potrestán věčným blouděním po světě.

¹⁴ POHORSKÝ, M. *Úniky a návraty Egona Hostovského*. In. *Dobročinný večírek*, s. 157.

neamerická tragédie v Americe se začíná tím, že mohu psát jen o prostředí, v kterém žiji.¹⁵ Ve svých románech líčí hledání naděje v chaotickém poválečném světě a neúspěšné úsilí emigrantů o navázání komunikace s Američany. Vnitřní svět hrdinů byl ale pro americké čtenáře těžko pochopitelný a Hostovský se nedokázal včlenit do světa Američanů. *Hostovský byl příliš Evropanem, a dalo by se říci „Staroevropanem“ na to, aby mohl Ameriku plně pochopit a sžít se s ní. Vážil si pohostinství, jež mu poskytla, nikdy jí však zcela neporozuměl a Amerika zřejmě také neporozuměla jemu.*¹⁶ O tom svědčí i výrok Hostovského: *Tohle je bláznivá země a její podnebí Pán Bůh stvořil pro indiány, nikoli pro lidi z Hronova.*¹⁷

Během autorovy druhé emigrace vycházely české originály jeho nových knih obvykle později než jejich cizojazyčné (často nepřiliš povedené) překlady. Jejich řadu otevírá román *Nezvěstný*, který vyšel poprvé v roce 1951 dánsky a teprve roku 1955 česky. Následují romány *Půlnoční pacient* (česky 1959), *Dobročinný večírek* (česky 1958), autorovo vrcholné dílo *Všeobecné spiknutí* (anglicky 1960, česky 1969), *Tři noci* (1964), novela *Epidemie* a jediné drama Hostovského *Osvoboditel se vrací* (obě díla vyšla v jednom svazku roku 1972).

Kromě beletrie napsal Hostovský několikrát citované memoáry *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině (aneb o ctihodném povolání kouzla zbaveném)*, vydané česky v Torontu (1966). Paměti jsou plné vzpomínek na rodnou zem, rodinu a popisují osudy Hostovského knih ve světě. Během prvního exilu napsal Hostovský studii *The Czech Novel Between the Two World Wars* (1943) a několik medailonů českých autorů, které se objevily v antologii české literatury Hundred Towers. V padesátých letech, kdy se Hostovský podílel na činnosti vysílače Svobodná Evropa, vyšly rovněž dvě politicky orientované eseje; anglicky psaná práce *Manipulation of the Zhdanov line in Czechoslovakia* (1952) a *Komunistická modla Julius Fučík a jeho generace* (1953). Obě eseje jsou věčné a je v nich výrazně utlumen politický patos, příznačný pro dobu, ve které eseje vznikly.

¹⁵ HOSTOVSKÝ, E. *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině: (aneb o ctihodném povolání kouzla zbaveném)*, s. 114.

¹⁶ KAUTMAN, F. *O literatuře a jejích tvůrcích. (Studie, úvahy a stati z let 1977-1989)*, s. 112–113.

¹⁷ POHORSKÝ, M. *Úniky a návraty Egona Hostovského*. In. *Dobročinný večírek*, s. 165.

Egon Hostovský vydal za svůj život dvacet čtyři česky psaných knih, z nichž byla většina přeložena a vydána v USA, Anglii, Dánsku, Švédsku, Holandsku, Norsku, Francii či Japonsku. Po jeho smrti založila manželka Regina Literární cenu Egona Hostovského, jež byla udělována až do roku 1999. Prezident Václav Havel udělil Hostovskému v roce 1991 in memoriam Řád Tomáše Garrigua Masaryka II. třídy za vynikající zásluhy o demokracii a lidská práva.

1.3. MÍSTO EGONA HOSTOVSKÉHO V ČESKÉ LITERATUŘE

Egon Hostovský zaujímá v kontextu české literatury zcela zvláštní postavení, jelikož je nemožné zařadit ho podle určitých skupinových nebo programových měřítek. To je dáno povahou jeho tvorby, jeho životem, který strávil více jak z poloviny v zahraničí, ale také absencí některých jeho próz z období druhé emigrace na českém trhu, což z něj udělalo autora téměř zapomenutého. Hostovský je charakterizován jako autonomní originální autor, jenž *vstoupil do literatury jako expresionista, byl jedním z předchůdců existencialismu, a hebrejská tradice stála nejen v pozadí jeho původu, ale především prolínala v podobě specifické symboliky celým jeho dílem.*¹⁸

Autor bývá řazen k tvůrcům meziválečné psychologicky laděné prózy, i když jeho tvorba samozřejmě pokračovala až do počátku sedmdesátých let. V širším slova smyslu patří Egon Hostovský do linie tzv. *máchovské tradice* v české literatuře, uplatňující tradici romantickou a expresivní, která se zajímá především o stav lidské duše. Debutoval ve dvacátých letech s autory v průměru o deset let staršími. Jeho tvorba má blízko k Čapkovým *Trapným povídkám*, dílu Ivana Olbrachta, Karla Konráda či Františka Kubky. Částečnou podobnost nalezneme i v tvorbě Jana Čepa.

V raných prózách se velmi výrazně uplatňuje již zmiňovaný vliv expresionismu, impresionismu a analytického románu ruských autorů, především Fjodora Michajloviče Dostojevského. Ke světové literatuře se Hostovský dostal velmi brzo díky své nadané starší sestře Irmě, jež měla zásadní vliv na jeho intelektuální vývoj. Již v deseti letech četl díla Victora Huga, Jacka Londona, R. L. Stevensona či Stanislava Przybyszewského. Hostovský se jako každý spisovatel inspiroval svými literárními vzory, ale zároveň vytvořil *vlastní specifickou koncepci, originální a ničemu v české literatuře nepodobnou.*¹⁹ Typická je pro něj filozofická reflexe, která tvoří jednu z nejdůležitějších složek jeho prozaických děl. Tato reflexe se týká především existenciální pozice postav. Možná

¹⁸ PAPOUŠEK, V. *Egon Hostovský- člověk v uzavřeném prostoru*, s. 6.

¹⁹ Ibid., s. 17.

proto je Hostovský považován za předchůdce existencialismu. Pocit vykořeněnosti a osamění, který prochází celým jeho dílem, má kořeny v jeho židovském původu a *soustředěním k existenciálnímu, filozofickému a psychologickému rozměru lidské existence má Hostovského tvorba blízko k pražské židovské literatuře (F. Kafka, R. Weiner, F. Werfel).*²⁰

Hostovský se nikdy nebál experimentů s jazykem a kompozicí, i když nejsou příliš časté. V tvorbě nových slov je patrný vliv blízkého přítele Františka Halase, od kterého přejal některé básnické výrazy (např. „kostižerný chlad“, u Halase „čas kostižerný“). Pro svou tvůrčí odvahu se Hostovský částečně přiblížil autorům experimentální prózy před druhou světovou válkou (L. Klíma, V. Vančura, J. Weiss). Stylově však Egon Hostovský zůstává sdělným, realistickým vypravěčem, jenž se nebojí použít humoru a ironie, a jehož dílo bude mít vždy blíže k tvorbě Karla Čapka či Karla Poláčka a k psychologické próze Jaroslava Havlíčka a Václava Řezáče.

²⁰ JANOUŠEK, P. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 1, A-L*, s. 285.

2. RODNÝ KRAJ

2.1. VYSVĚTLENÍ POJMU

*Rodný kraj je kraj dětství, kraj prvních,
a proto i nejsilnějších dojmů, objevů a poznatků.
Člověk se tam nemusí vracet,
protože tam vlastně nepřestal žít, ať se octne kdekoli.
Rodný kraj je jako rodný jazyk;
i kdyby někdo mluvil nebo psal jiným jazykem,
nepřestane myslet a snít jazykem svého dětství.
To není vliv, nýbrž něco původnějšího a silnějšího:
je to kus vlastní duše a osobnosti.²¹*

Takto výstižně popsal pojem *rodný kraj* Karel Čapek, nejvýznamnější rodák z Náchodska. Slovník spisovného jazyka českého vysvětluje pojem *rodný kraj* jako *určující prostředí, kde se někdo narodil*.²² Za *rodný kraj* tedy považujeme oblast spjatou s místem našeho narození, kde jsme ve většině případů prožili také období dětství. Místo narození může být blíže specifikováno pojmy *rodné město* či *rodný dům*.

Rodný kraj spojujeme s nejranějšími vzpomínkami našeho života na dětství, rodinu a přátele. Každý region má zároveň svá specifika historická, geografická, demografická, kulturní či folklorní, která ho charakterizují a odlišují od regionů ostatních. Motivy spojené s *rodným krajem* se do literárních děl promítají jak v rovině obecné (popis zdejší přírody, obyvatel, užívání místních názvů apod.), tak v rovině subjektivní, které jsou ovlivněny samotným životem autora. Do této kategorie patří autobiografické prvky ze života autora, které jsou spojené s jeho místem narození (rodný dům, rodinné události, studentská léta apod.). Užití motivů *rodného kraje* v literatuře nám často naznačí vztah autora k jeho *rodnému kraji* a míru vlivu, jež měl na formování jeho osobnosti.

²¹ ČAPEK, K. *Obrázky z domova*, s. 9.

²² HAVRÁNEK, B. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého VI.*, s. 67.

2.2. SPECIFIKA RODNÉHO KRAJE E. HOSTOVSKÉHO

Jak již bylo řečeno, Egon Hostovský se narodil v Hronově. Město se nachází v severovýchodních Čechách v okrese Náchod, nedaleko hranic s Polskem. Město spadá do oblasti kladského pomezí, jež bývá také označována jako kraj spisovatelů, jelikož se v něm narodily důležité osobnosti české literatury (např.: Alois Jirásek, bratři Čapkové či Josef Škvorecký). Region leží mezi

Rodný kraj E. Hostovského.

pohořím Krkonoš a Orlických hor a protékají jím řeky Metuje a Úpa. Území je charakteristické kopcovitou krajinou a přírodními památkami, z nichž se značná část nachází v CHKO Broumovsko. Správním, hospodářským a kulturním centrem je město Náchod.

Hronov leží v údolí řeky Metuje a okolní krajině dominují skalnaté stolové hory Bor a Hejšovina. V minulosti bylo město důležitým centrem textilního průmyslu, který se zde rozšířil na přelomu 19. a 20. století, kdy vzniklo několik mechanických tkalcoven (jednu takovou spoluvlastnil i otec Egona Hostovského). V povědomí Hronov zůstává především rodištěm Aloise Jiráska, jenž svůj rodný kraj často promítal do svých děl. Vzpomínkou na slavného rodáka je každoroční festival Jiráskův Hronov – celostátní přehlídka amatérského divadla. Spisovatel Egon Hostovský stál vždy ve stínu Jiráska, ale přesto na něj jeho *rodné město* nezapomnělo. Na rodném domě Hostovského, najdeme bronzovou pamětní desku²³, jež byla navržena dalším hronovským rodákem, malířem Ivanem Krejčím,

²³ Jedná se už o druhou pamětní desku, jež zde byla odhalena. První deska byla na rodném domě Hostovského umístěna 22. dubna 1990. Iniciátorem byl Josef Mojžíš, spolužák Hostovského, a slavnostního odhalení se zúčastnily vdova Regina Hostovská a dcera Olga Castiellová.

a odhalena 28. října 2008. Také je po něm pojmenována hronovská Městská knihovna Egona Hostovského.

3. RODNÝ KRAJ V DÍLE E. HOSTOVSKÉHO

3.1. ZTVÁRNĚNÍ KRAJE

Egon Hostovský zůstal českým spisovatelem nejen co se týče jazyka, kterým tvořil všechna svá díla, ale také motivicky, jelikož se neustále vracel do důvěrně známých krajin svého *rodného kraje*, jež nepřestal považovat za svůj pravý domov. Stesk a touha po domově se v Hostovského prózách ozývá často, protože *každý emigrant sní vlastně o svém dětství a ztraceném domově*.²⁴ Musíme ale podotknout, že u Hostovského se jeho vztah k *rodnému kraji* vyvíjel (podrobněji tuto skutečnost popíšeme v další kapitole).

Rodný Hronov se stal dějištěm hned několika próz Egona Hostovského, ačkoliv charakteristickým prvkem jeho děl je nahrazení názvu města fiktivním jménem. Tato smyšlená jména se objevují v předválečných románech *Žhář* či *Dům bez pána*, ve kterých se Hostovský inspiroval názvy vesnic v okolí Hronova. Děj románu *Žhář* se tak odehrává v pohraničním městečku **Zbečnov**, *snad podle sousední vesnice Zbečnick, kdy první část jména je převzata z názvu Zbečnick, zatímco druhá z koncovky slova Hronov*.²⁵ V *Domě bez pána* se hlavní postava románu, Emil Adler, vrací do svého rodného města **Starkova**, jehož název autor patrně odvodil od městečka Stárkov, které se nachází 7 km severně od Hronova. Další postava tohoto románu, Emilův starší bratr Jindřich, žije v **Radechově**, který názvem připomíná vesnice Dolní a Horní Radechová, ležící v těsné blízkosti rodiště Hostovského. Zajímavostí je, že se v tomto díle objevuje také dějiště předchozího románu, **Zbečnov**, kam chce odjet Emilův přítel Maxa: *Já chci odjet s Friedmannem do Zbečnova. Jede autem a vzal by mě zadarmo s sebou. Už jsem příliš dlouho zahálel a ve Zbečnově a okolí se jistě budou lidé rvát o mé romány*.²⁶

²⁴ *Návrat Egona Hostovského: mezinárodní vědecké sympozium o životě a díle Egona Hostovského, Hronov 21.-23. května 1993*, s. 82.

²⁵ SÁDLO, V. *Egon Hostovský a rodný kraj*, s. 26.

²⁶ HOSTOVSKÝ, E. *Dům bez pána*, s. 151.

Skutečnost, že Hostovský používá smyšlená jména měst, nám samozřejmě nestačí k tomu, abychom mohli s jistotou tvrdit, že se inspiroval svým rodným městem. V jeho díle se však objevuje řada dalších lokálních prvků, včetně místních názvů, a města objevující se v jeho prózách jsou svou polohou situována do oblasti Náchodska. Charakteristice krajiny či popisu reálií je ve většině děl věnována minimální pozornost, přičemž si autor vystačí s jednoduchými atributivními určeními. Výjimku tvoří romány z třicátých let *Černá tlupa*, *Žhář* a *Dům bez pána*, jejichž dějištěm je prostředí venkova a zobrazení krajiny hraje důležitou roli.

*[...] Jedu domů! Mezi lesnaté kopce kladského pomezí, po nichž se honí široké vlny všech odstínů zeleně a modři. [...]*²⁷

Podobnou krajinu líčí vypravěč románu *Sedmkrát v hlavní úloze*, když vzpomíná na svůj rodný kraj.

*[...] A měl jsem domov: starou, přelidněnou chalupu v českých pohraničních kopcích, hustě zkadeřených smrkovými lesy. Do svého pětadvacátého roku rád jsem se tam vracíval, bloudil krajinami dětství, uléhal do mechu, čichal ke květinám a hlíně a vsazoval mladé myšlenky do lehkomyšlné hry větru. [...]*²⁸

Postava Kavalského z téhož románu je nalezena ve vlaku na trati Choceň-Broumov, tedy na trati, na níž leží města Náchod i Hronov.

*[...] Představte si: 6. března 1901 našel průvodčí v druhé třídě vlaku Choceň-Broumov v zamčeném oddělení dvě plačící děti a u nich na zemi asi pětadvacetiletého muže s prostřelenou lebkou. Muž neměl u sebe žádné dokumenty a peníze, neměl zhola nic, jen v ruce revolver a v kapse lístek z Prahy do Meziměstí. [...]*²⁹

Ve *Žhář*i autor popisuje polohu a charakter města Zbečnov v samém úvodu románu. Opět se objevují popisy kopcovité krajiny, která je pro okolí Hronova typická.

²⁷ HOSTOVSKÝ, E. *Dům bez pána*, s. 12.

²⁸ HOSTOVSKÝ, E. *Sedmkrát v hlavní úloze*, s. 38–39.

²⁹ Ibid., s. 47.

*Horské městečko, které po dva měsíce ohrožoval a děsil neznámý žhář, jmenuje se Zbečnov. Leží mezi kopci s modrošedými a zelenými pruhy nedohledných lesů na samých pruských hranicích. [...] Ačkoliv v městečku žije asi patnáct set duší, je tak zaostalé, že ještě dodnes chodí jeho uličkami strážník s bubnem, paličkami a zástupem dětí, aby obyvatelům oznamoval usnesení městské rady. [...]*³⁰

V povídkovém souboru *Listy z vyhnanství*, jež Hostovský psal během své první emigrace, je jeho rodné město prezentováno smířlivěji, jelikož se tu projevují autorovy nostalgické vzpomínky. V povídce *Zapomenutá pěšinka* se vyskytuje toponymum odkazující na hronovskou ulici, která se nachází nedaleko Nádražní ulice,³¹ kde žila rodina Hostovských. Tataž ulice se objevuje i v románech *Žhář* a *Dům bez pána*.

*[...] Jeden nesmírně daleký kout, daleký prostorem i lety: vidím své rodné město. Tovární komíny, s nimiž si pohrávají rozevláté mráčky, titěrný ruch na ulicích v záplavě slunce, malé městečko obehnané kopci a smrkovými lesy. [...] Za sousedovou zahradou teče skomíravý potok, za potokem jsou pole a rozsáhlé louky se dvěma rybníčky, za loukami lučinatý svah a za ním bašty lesů. [...] Před týdnem jsme vedli kluky z Dvorské uličky k vítěznému boji nad vojskem sousední vesnice. [...]*³²

*[...] O čem mluvili? O požárech, o čem jiném. „Pamatuji tu zimu, tehdy vyhořela celá Dvorská ulička, už je tomu šestačtyřicet let!“ [...]*³³

[...] „Aspoň tedy neplaťte a... prosím vás, moc vás o to prosím, navštivte mě! Víte, kde bydlím? V Dvorské ulici 15. Napište si to. Přijdete?“³⁴

Název další hronovské ulice se objevuje v povídce *Pomsta* ze souboru *Osamělí buřiči*. Vypravěč tu zmiňuje Nádražní ulici, v níž žila rodina Hostovských.

³⁰ HOSTOVSKÝ, E. *Žhář*, s. 7.

³¹ Název této ulice se během 20. století několikrát změnil. Za první republiky nesla název Wilsonova třída, za nacistické okupace se z ní stala Vítězná ulice, po osvobození třída Dr. E. Beneše a po roce 1948 byla přejmenována na ulici Marxovu. Od roku 1990, kdy byla na rodném domě Hostovského odhalena první pamětní deska, se tato ulice nazývá Hostovského.

³² HOSTOVSKÝ, E. *Listy z vyhnanství*, s. 9–10.

³³ HOSTOVSKÝ, E. *Žhář*, s. 96.

³⁴ HOSTOVSKÝ, E. *Dům bez pána*, s. 187.

Realita se tu mísí s literární fikcí, takže skutečnosti odpovídá pouze fakt, že v této ulici rodina bydlela.

*[...] Stále jsme se stěhovali. Z Nádražní ulice na náměstí, z náměstí pod kostel a zase na samotu za hřbitovem. Ve vzpomínkách na své chlapectví vidím pořád kufry, rance, haldy překoceného nábytku a žebříňák. [...]*³⁵

Hostovský nepoužívá fiktivní názvy měst ve všech svých prozaických textech. Platí to především pro silně autobiografický román *Všeobecné spiknutí*, jehož děj se vedle New Yorku a Prahy odehrává v Náchodě. Město jeho studií se tu stává zároveň rodným městem hlavního hrdiny Jana Bareše a Hostovský dokazuje, že ani léta exilu mimo Československo nemohla narušit otisk *rodného kraje* v jeho paměti.

*[...] Náchod, mé rodné město v severovýchodních Čechách, měl tenkrát asi dvanáct tisíc obyvatelů, nicméně v mých očích to bylo jedno z nejvýznamnějších středisek světového dění, v němž na každém rohu číhalo na člověka víc příhod než v džungli nebo v Americe. [...]*³⁶

Hlavní postava románu, spisovatel Jan Bareš, vzpomíná nejen na okolní krajinu, která ho provázela celé dětství, ale také poskytuje asi nejobsáhlejší a nejvěrnější obraz Náchoda na konci dvacátých let minulého století. Skutečnosti odpovídají detaily týkající se tehdejšího počtu obyvatel i tří týdeníků, jež v Náchodě v té době vycházely. V románu opakovaně zmiňuje jedny z těchto novin, sociálnědemokratické Podkrkonošské rozhledy.³⁷

[...] To sžívání průmyslového městečka s pohorským venkovem stvořilo celý svébytný a jedinečný zeměpás: dvanáctitisícový Náchod byl tenkrát jakýmsi samostatným státečkem. Měli jsme vlastní hantýrku, vlastní zvyky, měli jsme své tuláky, své zloděje a politikáře, své výstředníky, své běhny, své puritance, troje týdenní noviny a osm politických stran, měli jsme fotbalové mužstvo S. K. Náchod, měli jsme dvě kavárny, tři biografy, jedno divadlo a jeden tajný, protože nezákonný

³⁵ HOSTOVSKÝ, E. *Drobné prózy*, s. 207.

³⁶ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 27.

³⁷ Tento týdeník vycházel od roku 1909. Nesl podtitul „Týdeník Čsl. soc. dem. strany dělnické na Kladském pomezí a orgán čes. menšin.“ Většina článků byla uveřejňována anonymně nebo pod šifrou.

*nevěstinec s přitažlivým jménem HOSPODA U DCER STARÉHO MLÁDENCE. [...]*³⁸

Pozměněný název těchto novin nalezneme také v povídce *Pomsta*, v níž Hostovský píše, že *Podkrkonošské proudy vycházely u nás jen jednou týdně, ale holič Pazderka vycházel několikrát za den, a tak se stalo, že rychle od úst k ústům letěla zvěst o tom, co se přihodilo a co se chystá.*³⁹

Kromě regionálního týdeníku Podkrkonošské rozhledy zmiňuje Hostovský v románu *Dům bez pána* noviny s názvem Kladská stráž, což byl týdeník založený roku 1924 v Novém Městě nad Metují.

*[...] Inserát v Kladské stráži: MUST. JINDŘICH ADLER oznamuje všem přátelům a známým, že s úspěchem vykonal první kolokvijní zkoušku. [...]*⁴⁰

Je tedy patrné, že Hostovský využíval ve svých dílech různé místní prvky, přičemž nezapomínal vkládat ani historická fakta spjatá s jeho *rodným krajem*. Reálné historické události nalezneme v románu *Žhář*, jehož děj se odehrává v období světové hospodářské krize, která značně zasáhla rozvíjející se textilní průmysl na Náchodsku: *tři přádelny v okresním městě zastavily práci. Několik tisíc dělníků z celého okolí bylo propuštěno. Zbečnov byl postižen nejsilněji. [...] Mluvílo se o nových daních a nestoudných exekucích a o tak vysokém zadlužení obce, jakého nikdo nepamatuje.*⁴¹ Krach textilního průmyslu, jenž byl nejdůležitějším hospodářským odvětvím na Náchodsku, líčí také v románu *Dům bez pána*.

*[...] Já vím, já vím, no jistě, ovšem, z dvanácti starkovských textilních továren je už šest zavřeno, taková je dnes mizérie... [...]*⁴²

V tomto románu Hostovský zpracoval další historickou událost, která se v náchodském regionu odehrála 12. května 1922 a zasáhla přímo rodinu

³⁸ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 28.

³⁹ HOSTOVSKÝ, E. *Drobné prózy*, s. 234.

⁴⁰ HOSTOVSKÝ, E. *Dům bez pána*, s. 98.

⁴¹ HOSTOVSKÝ, E. *Žhář*, s. 35.

⁴² HOSTOVSKÝ, E. *Dům bez pána*, s. 36.

Hostovských. V té době byly na Hronovsku velké dělnické bouře a nespokojení zaměstnanci napadali majitele tkalcovských továren. *Tehdy po masovém propouštění táhly zástupy rozhořčených textiláků k továrnám firem Fröhlich a Pentlarz (tkalcovna) a Arnold Kraus (tkalcovna) a odtud k tkalcovně firmy J. Löwenbach v Havlíčkově ulici; někteří majitelé a jejich úředníci byli fyzicky napadeni a ztýráni.*⁴³ Zřejmě ze soucitu byl ušetřen pouze Josef Hostovský, což nesla celá rodina paradoxně velmi těžce. V románu Hostovský tuto událost pozměnil a reagoval na stále rostoucí vliv antisemitismu ve třicátých letech.

[...] Ve třetím roce války vypukly ve Starkově protižidovské bouře. Vzpomínáte si? Říkalo se, že židé mají plné sklepy a půdy zásob, že se přežirají, zatím co ostatní scípají hlady. Tenkrát táhly ulicemi tisíce demonstrantů z celého okolí a..."

*„Já vím," přerušil ho Ervín. „Nás jediné ušetřili ze všech židů, všude jinde roztloukli aspoň okna." [...]*⁴⁴

Ještě věrněji líčí tuto historickou událost v románu *Všeobecné spiknutí*, kde hlavní postava vyslechne přípravy na tyto demonstrace v kabinetu profesora Matyáše: *Do týdne prý dojde v celém kraji k stávce ve všech textilních továrnách. Ulicemi budou pochodovat demonstranti. S náhodskou četnickou posádkou si stávkující poradí, jde však o to, aby nebyla povolána policie z Hradce a jiných měst. Proto bude nutno se na pár hodin zmocnit telefonní stanice a přestřihat dráty.*⁴⁵ O tom, že se Hostovský inspiroval skutečnou událostí svědčí i fakt, že tuto událost zahrnul do svých memoárů.

*[...] Později se ukázalo, že žena sociálně demokratického poštmistra vypnula telefonní spojení hronovské četnické stanici, takže nebylo možné povolat na pomoc okolní četnictvo, zejména z Náchoda. [...]*⁴⁶

Do regionální historie patří také tragická smrt evangelického faráře, o níž se Hostovský zmiňuje v úvodu románu *Žhář*, v němž čtenářům představuje městečko

⁴³ HLADKÝ, L. *O textilní firmě S. Hostovský a bratr*, s. 6.

⁴⁴ HOSTOVSKÝ, E. *Dům bez pána*, s. 129.

⁴⁵ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 50–51.

⁴⁶ HOSTOVSKÝ, E. *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině: (aneb o ctihodném povolání kouzla zbaveném)*, s. 35.

Zbečnov. Společenskohistorická fakta se tu opět prolínají s literární fikcí. Hronovský českobratrský farář se jmenoval Josef Šára a zemřel na následky dlouhodobého sporu s částí církevní obce, která si přála jeho rezignaci a několik týdnů proti němu agitovala ve prospěch kandidáta diakonství Václava Chládky. Šára byl pod velkým tlakem také během svých bohoslužeb, při kterých vystupovali jeho odpůrci. Při jedné z nich, jež se odehrála v neděli 14. ledna 1923, utrpěl farář mozkovou mrtvici a dva dny nato zemřel. Tato událost pobouřila a šokovala širokou veřejnost, o čemž svědčí i zmínka v románu Hostovského.

[...] Pozastavil jsem se jen nad podivným koncem staříckého evangelického faráře, kterého zahubily vlastní ovečky, a to dokonce v modlitebně při kázání. Celou historii spískal paličatý krejčí z náměstí. Měl totiž ještě více umíněných rozumů než dluhů (a těch bylo nad hlavu). A když tak dřepěl nad úcty, upomínkami a platebními rozkazy, zatínal pěsti a vrčel: „Farář jistojistě vykládá falešně slovo boží!“ [...] Krejčí našel záhy ještě jiné chyby na starém faráři a slušný počet stoupenců svého mínění. Krátce a dobře, jedné neděle se část věřících vzbouřila. Nespokojenci ztropili při kázání hluk, vystoupili z lavic a podstrčili ohromenému starci list, na němž stálo: Jste příliš stár! Nechceme vás! Když kněz pochopil, zvedl ruce nad hlavu, jako by hledal, koho udeřit, zachroptěl a skácel se k zemi. Byl okamžitě mrtev, usmrcen pravdičkou zadluženého krejčího. Bylo z toho mnoho hluku, lítosti a pozdního pokání i mnoho zlé krve. Aféra se dostala do novin, kdekdo se o ní dověděl a svět byl poprvé upozorněn na Zbečnov [...]”⁴⁷

Smrt faráře zpracovala také jeho dcera Marta Šárová, hronovská rodačka, ve vzpomínkové knize *Na Chocholouši*,⁴⁸ která byla poprvé vydána jen několik měsíců po Šárově smrti. Ve svém díle se věnuje nejen životním osudům svého otce, ale také historii evangelické církve na území Náchodska. Smrt svého otce vyličila autorka takto: *Po požehnání vyvstal kurátor sboru a šel zase ohlašovat schůzi. Než však mohl promluvit; vyvstal zase v lavici onen spravedlivý bratr a zvolal: „Tohle je rušení bohoslužeb, prosté štvání. Račte se rozejít.“ Většina schromážděných zvedla se po těch slovech a odcházela z kostela. Rodina faráře Šáry, potěšena opětovným*

⁴⁷ HOSTOVSKÝ, E. *Žhář*, s. 8–9.

⁴⁸ Chocholouš je malý vrch v Hronově, kde dodnes sídlí farní sbor Českobratrské církve evangelické.

zasáhnutím tohoto bratra, odešla též, a farář zůstal tam se svými odpůrci dále sám. Dále vypravuje očitý svědek: „Br. kurátor na pódiu stál tak dlouho, až bylo po požehnání, pak začal čísti. Pan senior sestoupil z kazatelny, ale nešel si sednout do lavice jako obyčejně, nýbrž viděl jsem ho, jak si otevřel branku a šel směrem k východu. Asi po třech krocích zůstal skoro státi a kurátor k němu přistoupil a zadržoval jej. [...] Vzal jsem tedy p. seniora okolo pasu a snažil jsem se jej aspoň posaditi, což šlo velmi špatně, neboť jeho tělo nejevilo vlády a zdálo se mi, jako by měl nohy ochrnuty [...] Když choť faráře se synem, dcerou a synovcem tam přišli, viděli jej, jak sedí v lavici a sestra starší mu drží ruku na rameni a říká tiše: „Vždyť my jsme chtěli všechno v lásce,“ tak se vlastně omlouvala z toho, co se stalo. [...]”⁴⁹

Komparací obou ukázek můžeme dobře vysledovat míru stylizace v díle Hostovského, který skutečnou událost poněkud zdramatizoval a přizpůsobil potřebám svého románu. Toto kolísání mezi realitou a literární fikcí je ostatně typické nejen pro díla Egona Hostovského.

Další historická událost je spjatá s hronovským rodákem Aloisem Jiráskem, který slavil v roce 1921 sedmdesáté narozeniny a při této příležitosti mu měl Hostovský gratulovat a předat kytici od rodičů. Postava Jirásky je v autorových vzpomínkách velmi často doprovázena ironií: *...a když slavný romanopisec dějin našeho kraje měl pětasedmdesáté či jaké narozeniny, byl jsem jedním ze slavnostních řečníků a tehdy ctihodný Mistr mě v děkovné odpovědi nazval chloubou mládeže a jedno oko v auditoriu nezůstalo suché, jak bylo týden po té černé na bílém napsáno v „Podkrkonošských rozhledech“.* [...]”⁵⁰ Na Jirásky si Hostovský vzpomněl také ve svých memoárech, v nichž popisuje, jak pod vlivem sestry pohrdal svým vlastním rodákem, který za letních večerů občas besedoval na naší zahradě s mými rodiči- panem radou (tak se mu u nás v Hronově říkalo) Aloisem Jiráskem- a dával přednost cizáckému autoru Henryku Sienkiewiczovi.⁵¹

Dějová linie většiny děl je kromě věcných popisů rodného kraje a autobiografických nápovědí dotvářena plenérovými lyrickými pasážemi, které ve

⁴⁹ ŠÁROVÁ, M. *Na Chocholouši*, s. 126–127.

⁵⁰ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 30.

⁵¹ HOSTOVSKÝ, E. *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině: (aneb o ctihodném povolání kouzla zbaveném)*, s. 16.

spojení s dojmy dětských či jinošských románových hrdinů připomínají impresionistické postupy Fráni Šrámka. Barvitá horská příroda, jež obklopuje malá pohraniční městečka, silně působí na mladé hrdiny próz Hostovského. Daleké obzory, obklopující *rodný kraj*, a volnost, kterou příroda poskytuje, ostře kontrastují s prostředím temných interiérů, které jsou dějištěm většiny povídek a románů. Takové kontrasty nalezneme především v předválečných románech *Černá tlupa* a *Žhář*, jehož hlavní postavou je dospívající chlapec Kamil Simon. Právě v tomto díle je také nejvíce patrná podobnost se Šrámkovým románem *Stříbrný vítr*. V obou dílech se objevuje mladý hrdina, prožívající pubertální sny a touhu po dobrodružství, a přírodní scenérie, které jsou vnímány a zachyceny u obou autorů podobně.

*[...] Už delší dobu chce být sám. Je roztržitý, nevrlý, straní se přátel, bloudí se svěšenou hlavou známými místy rodného kraje, chvílemi se zastavuje, zvedá oči od země a plaše se rozhlíží po obzorech, větru a oblacích. Obzory, vítr, oblaka! S nimi se bratříčkuje jen ten, kdo je opuštěn, zklamán nebo neschopen. [...]*⁵²

V *Černé tlupě* je svět nahlížen z pohledu dětského hrdiny, jenž začal okolní svět poznávat teprve v osmi letech, jelikož byl neustále nemocný a nepoznal jiný prostor než ten, který byl vymezen jeho dětským pokojem a pohledem z okna. Karnet tak po uzdravení zažívá radosti i překvapení ze zcela obyčejných věcí, které poznává až u dědečka v horském městečku. Silný dojem vytvářejí i panoramatické záběry volného prostoru, jenž slibuje nová dobrodružství.

*[...]Když dolezli na návrší, stalo se něco velmi zvláštního. Rozevřela se před nimi obrovská rovina, věnčená v dálce horami. Nad ní propast volného prostoru s modrou oblohou a třemi rozevlátými mráčky. A znáte tu podzimní vůni obzorů, ten přílišný jas a nasládlý dech země? [...]*⁵³

Lyrický popis krajiny často doprovázejí motivy, působící na smyslové vnímání hrdinů. Kautman uvádí, že se jedná především o hru barev a motiv větru, který je konstatní složkou exteriérového obrazu ve všech dílech Hostovského;

⁵² HOSTOVSKÝ, E. *Žhář*, s. 16.

⁵³ HOSTOVSKÝ, E. *Černá tlupa*, s.17.

v nejrůznějších škálách fičí od lehkého něžného vánku po vichřici a vánici, od laskajícího hebkého větříku po šlehající ostrý víchr. Prohání se po horských stráních rodného Podkrkonoší- odtud patrně Hostovský získal trvale zjemnělý sluch pro závaný větru- duje ulicemi Starkova, Zbečnova, Prahy, New Yorku.⁵⁴ Opět tu skrze tento motiv narážíme na souvislost s nejznámějším dílem Šrámkovým. Ve *Žháři* se objevuje modrý vítr, symbolizující, podobně jako u Jana Ratkina, Kamilův přechod z bezstarostného dětství do složitého a konfliktního období dospívání. U obou autorů také dochází k personifikování a oslovování větru.

[...] Vítr je v těchto končinách domovem. Věčný, širokodechý vítr, slyšitelný a neposedný i tehdy, když zaspí svou zlost, sám sebe zakolébav ve vánek. Cuchá lesy, rve klukům draky z rukou, škádlí rybník, na chvíli nedá pokoje oblakům, je hádavý a zlomyslný, odnáší spásná slova hned se rtů a vysmívá se. Děti si s ním rozumějí. Malí kejklíři hledí blouznivě k obzorům, skáčou vysoko, vysoko nad zem a mávají rukama, chtějíce létat.

„Uhúúúúúú!”

„Proč řvete, hlupáci!”

„Jsi slepý? Letíme přece- uhúúúúúú!”

*Modrý, vábivý, potměšilý vítr. [...]*⁵⁵

Podobně šrámkovsky vyznívá i pasáž z románové prvotiny Hostovského *Stezka podél cesty* či románu *Sedmkrát v hlavní úloze*.

*[...] Vítr si pohrával s mými vlasy a myšlenkami. Vzduch jakoby byl naplněn polibky. Cítil jsem, že nesu v svém nitru ptáka devatenácti jar; tloukl křídly a rozléval kolem sebe teplo. [...]*⁵⁶

*[...] Lecjaký smělý plán a mnohé velké rozhodnutí přivál tenkrát v rodném koutě širokodechý vítr před mé zasněné oči. [...]*⁵⁷

⁵⁴ KAUTMAN, F. *Polarita našeho věku v díle Egona Hostovského*, s. 106.

⁵⁵ HOSTOVSKÝ, E. *Žhář*, s. 7–8.

⁵⁶ HOSTOVSKÝ, E. *Stezka podél cesty*, s. 22–23.

⁵⁷ HOSTOVSKÝ, E. *Sedmkrát v hlavní úloze*, s. 39.

Lyrizace prózy se nejvýrazněji projevuje v povídkách *Listy z vyhnanství*, které jsou autorovou důvěrnou zpovědí i bezprostřední reakcí na druhou světovou válku a vlastní osud emigranta. Mizí v nich typická ironie a citová rezervovanost Hostovského a do popředí se dostává autorův vnitřní život, líčený s naléhavostí, citovou vypjatostí až patetičností. V povídkách se objevuje nejméně románové stylizace a *zazní leccos, co prozaik neřikal nikdy předtím, ani později s takovou přímostí a jednoznačností*.⁵⁸ Citovou intenzitu vytváří nejčastěji pomocí metafor, jež vyvolávají představu něčeho důvěrného, *co je spojeno tisícerymi zážitky s nenávratnou čistotou dětství a rodného kraje, s úsměvem matčíným, se zázračným a odvěkým rytmem přírodního dění*.⁵⁹ S tím souvisí i množství konkrétních poznávacích znaků Prahy a *rodného kraje* objevujících se ve vzpomínkách válečného emigranta, jenž bloudí daleko od svého domova. Autobiografické motivy pomáhaly Hostovskému hledat novou naději a sebedůvěru; jedná se především o motivy rodné země, *rodného kraje*, rodiny, dětství, domova a cesty, vyskytující se hned v první povídce *Zapomenutá pěšinka*. Zde se motiv pěšinky, kterou vypravěč v dětství vytvořil ve svém rodném městě, stává symbolem životních jistot a naděje.

[...] Drahý příteli, bylo mi osm let, bylo to jednoho krásného letního večera, když jsem s pasáčkem koz spojil lesní pěšinku s pěšinkou polní a k ní připojil spojku až k cestě podél potoka za sousedovou zahradou. [...] Ta pěšinka měla svůj román, sebevraha na ní našli, lavičku na ní postavili (těch nápisů, vrytých v jejím dřevě!), slyšela výskot dětí, pláč oklamaných milenek, byla zaplavena, byla zaváta, leč vždy znovu ožila. Stále ji teď vidím, co chvíli slyším šumět mladý topol, slyším z polí křepelku a- pak už jdu vpřed (slepě a přece bezpečně, jako by mě anděl doprovázel!) do krajin jediného bezpečí. [...] Ale teď, tři dny je tomu, psali mi z domova, že má pěšinka zarostla, že je opuštěná. Co se to stalo? Co se to stalo, Ježíši Kriste? Copak si už v Čechách děti nehrají? Matky nevyvádějí batolata na zápraží? Milenci nechodí po procházkách? Ta pěšinka, teď to vidím, je můj domov! Já s pasáčkem koz jsem ji po prvé vyšlapal. Za to mám od Boha domovské právo v krajině dětství! Ta pěšinka zase musí ožít! [...]]⁶⁰

⁵⁸ POHORSKÝ, M. *Cizinec, který hledá byt*. In. *Cizinci hledají byt*, s. 414–415.

⁵⁹ *Ibid.*, s. 416.

⁶⁰ HOSTOVSKÝ, E. *Listy z vyhnanství*, s. 11–13.

3.2. MOTIV DOMOVA

Motiv hledání domova tvoří důležitý element v díle Egona Hostovského. Je paradoxní, že tento spisovatel, bezesporu hluboce spjatý se svým rodným krajem, strávil většinu života za hranicemi své rodné země. Vyrostl, jak už bylo několikrát zmíněno, v malém městečku obklopeném krásnou přírodou, a proto si nikdy zcela nezvykl na život ve velkoměstě. Město představovalo již v rané tvorbě Hostovského negativní pól, protože jak tvrdí František Kautman: *Lidé ve velkoměstech nemají domov. Domov vznikl od slova dům: ve svém domě cítil člověk od pradávna jistotu, v něm převzal dědictví svých předků a uchovával je, aby je předal svým potomkům. Jen málo velkoměstských lidí má však svůj dům, a byty se střídají, mění, opouštějí i osídlují tak snadno, jako se mění kabáty.*⁶¹ Zajímavý je fakt, že motiv hledání domova se v autorových prózách vyskytuje mnohem dříve, než se stal skutečností v osudu jeho samotného.

Domov spojujeme se známým a důvěrným prostředím, které poskytuje bezpečí a životní jistotu, že se člověk má kam vrátet. Hostovský byl od svého domova odtržen, tedy alespoň co se týče jeho první emigrace. Po skončení druhé světové války poznal, že se jeho rodná země změnila natolik, že zde již nebylo možné žít. Válku nepřežil nikdo z rodiny a rodný dům patřil novým majitelům. Vlastní rodinu Hostovský založil v Americe, kde se však stále cítil být cizincem. Za svůj nový domov ji začal považovat až ke konci života po návratu z Dánska, když se smířil s faktem, že nikde jinde už žít nebude: *Po tolika letech v exilu a tolika nadějích jsem tedy přece jen na stará kolena zakotvil v pevném a novém domově. Bylo to jakési podivné zmoudření dona Quijota, který přestal nejen revoltovat, ale i žít plným životem, k němuž vždy patří nové naděje a sny.*⁶²

Život v exilu měl samozřejmě zásadní vliv na autorovo dílo. Stále častěji v jeho tvorbě zaznívá stesk po *rodném kraji*. Ten je u Hostovského přítomný

⁶¹ KAUTMAN, F. *Polarita našeho věku v díle Egona Hostovského*, s. 117.

⁶² HOSTOVSKÝ, E. *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině: (aneb o ctihodném povolání kouzla zbaveném)*, s. 169.

neustále, což dokazují motivy v jeho knihách i dochovaná korespondence, kterou vedl se svými přáteli či dcerou Olgou. V jednom takovém dopise, adresovaném příteli z dětství Josefu Jirmanovi, píše: *Stejská se mě, pravda, po krajinách a době našeho dětství jako každému starému člověku...[...] Děkuji ti za přiložené obrázky Hronova. Ale to není můj Hronov. Můj Hronov je ten náš, když jste ještě žili v chaloupce naproti našemu domu a když Tvá babička předla na kolouratu a vedle vás měl krámek pan Lederer a prodával nám „šťastné balíčky“ a když jsme topili ohničky a pekli kradené brambory a koupali se nazí v Denigerově rybníku.*⁶³

Každý emigrant má svůj domov v sobě a žije z naděje, že se tam jednou vrátí. Hostovský zažil pocit bezdomovství zřejmě již za svých studií v Praze a ve Vídni, protože tento motiv se velmi výrazně projevuje v románech z třicátých let *Černá tlupa*, *Žhář* a *Dům bez pána*, jejichž děj se z převážné části odehrává v nehostinných interiérech, které neposkytují pocit bezpečí a jistoty. Romány také spojuje touha hrdinů opustit domov a vydat se vstříc novým dobrodružstvím. Postavy jmenovaných próz často v životě tápou a hledají své místo ve světě.

*[...] Ervín prodal náš dům. Tobě to nic neříká. Ale pro mne to byla poslední rána. Ted' vím, že už nikde... nikde na světě nemám žádný domov. [...]*⁶⁴

*[...] Revolta neplatila jen matce, nýbrž celé atmosféře domova, jeho neslýchaným řádům, které sem patrně matka vnesla a jimž se nikdo nevzepřel. Ještě čemusi platila: odporu tohoto prostředí k jakýmkoli změnám. [...]*⁶⁵

Hrdinové uvedených románů žijí v domech s chladnou a neosobní atmosférou. Prostory domů jsou zařízeny uboze a skromně; v místnostech nenacházíme žádné předměty, které by dokazovaly hrdinovo přilnutí k prostředí, v němž žijí. Místnosti proto působí neosobně a jejich popis bývá velmi strohý – o některých můžeme říci jen to, že mají okno a dveře. Tajemně a pochmurně působí dům, v němž žije Jiří Karnet se svým bláznivým dědečkem a vypočítavou hospodyní v románu *Černá tlupa*. Hostinec U stříbrného holuba, bydliště dospívajícího Kamila Simona ve

⁶³ *Návrat Egona Hostovského: mezinárodní vědecké sympozium o životě a díle Egona Hostovského, Hronov 21.-23. května 1993*, s. 38.

⁶⁴ HOSTOVSKÝ, E. *Dům bez pána*, s. 164.

⁶⁵ HOSTOVSKÝ, E. *Žhář*, s. 29.

Žháři, je zase plný zakázaných, věčně zamčených pokojů. Zdůrazňovaná sešlost a neatraktivnost těchto domů se odráží také v chování lidí obývajících tyto prostory.

*[...] Karla dlouhými kroky přecházela po stavení, nakukovala do prázdných pokojů, plných věčného prachu a vůně sešlosti, zavírala na noc spíži, půdu i sklep, počítala a počítala, stále méně mluvila, přestala nadobro zpívat, nedůvěřivě naslouchala u klíčové dírky starcovým monologům, hned za soumraku bojácně stahovala rolety, aby ani jediný paprsek světla neunikl z tajemství jejího pochmurného hradu. [...]*⁶⁶

*[...] Staré protáhlé jednoposchodové stavení s oprýskanými zdmi, malými okny, úzkými dveřmi, křížovým klenutím, točitými schody, hlubokým sklepem a zahnížděnou sešlostí, kamkoliv padne zrak. [...]*⁶⁷

Už sám titul románu *Dům bez pána* do značné míry naznačuje téma tohoto díla. Rodný dům Adlerů je sice plný lidí, ale je prázdný, co se týče porozumění a vzájemné důvěry mezi jednotlivými členy rodiny. Rodný dům, jenž by měl zprostředkovávat návrat k vlastním kořenům, tu představuje naopak odcizení a neschopnost řešit problematické sourozenecké vztahy.

*[...] Když se po delší době vrátíš domů, stane se ti taková rodná barabizna jediným zrcadlem, kterému se nemůžeš vyhnout. Lámeš si pak hlavu všelijakými pomatenými hloupostmi, ufňukaně vzpomínáš, rozhlížíš se kolem sebe po všech špinavých koutech, cosi hledáš, a na konec máš strach, zdali to, co pohřešuješ doma, nepohřešuješ vlastně v sobě samém. [...]*⁶⁸

V románu *Všeobecné spiknutí* vzpomíná hlavní postava Jan Bareš s velkou láskou na své rodné město. To samé se ale nedá říct o jeho vzpomínkách na rodný dům. Vytváří se tu kontrast mezi domem a okolní krajinou, kde si člověk může užívat svobody a realizovat své sny.

⁶⁶ HOSTOVSKÝ, E. *Černá tlupa*, s. 178–179.

⁶⁷ HOSTOVSKÝ, E. *Žhář*, s. 9.

⁶⁸ HOSTOVSKÝ, E. *Dům bez pána*, s. 82.

*[...] Jestliže jsem měl nade všechno rád své město, nehořel jsem zato zvláštní láskou k rodnému domu. Byl to dům neveselý, dům častého pláče a nemoci, dům hádek, křiku, živoření a potutelného tajnůstkářství kolem mých samotářských sester. Co však nebylo v domě, bylo mimo jeho zdi s oprýskanou omítkou: vzduch nasátý dálkami, slunce, hory, neošálené sny a velká přátelství. [...]*⁶⁹

Změna pojetí domova se v autorově tvorbě projevuje po odchodu do emigrace v roce 1939. Vřelé a těsné přilnutí k domovu je charakteristické především pro tvůrčí období prvního exilu, kdy si Hostovský naplno uvědomil, o co přišel: *Chtěl byste vědět, co vlastně hledáme? Řeknu-li: domov, řeknu vše, a přece nic. Neboť teprve dnes, z těžkého snu a před rozednívajícimi se dálkami poznáváme zvolna a s úžasem svou pravou tvář a skutečné podoby bližních a krajiny svých lásek a nebe i kouř domova. Teprve dnes, opravdu až dnes poznáváme, co jsme ztratili.*⁷⁰ Být bez domova znamená strach, úzkost a nezakořeněnost a Hostovský se často odvolává na osud všech Židů, jenž byl předurčen biblickou postavou – Židem Ahasverem.

*[...] A nebudeme mít žádný domov. Možná, že začínám být sentimentální. Domov! Tatínek říkal – nebo to napsal v jedné knize? –, že židé do skonání musejí svůj domov hledat, v tom prý je jejich dějinné poslání. [...]*⁷¹

*Nebyls v podstatě stvořen k tomu, aby ses potloukal po světě, mimo domov, o nic víc než já. Tvé příběhy krouží okolo jistých míst jako okolo skrytých pramenů; a to nejenom ty, které jsi napsal a uveřejnil doma, ale i ty, které jsi vydal v cizině,*⁷² napsal Hostovskému jeho přítel Jan Čep, jenž bývá s Hostovským spojován jak svou tvorbou, tak podobným osudem (Čep emigroval v roce 1948 do Francie, kde žil až do své smrti). Děj exilových próz je často umístěn do cizích měst a internacionálních scénérií, ale motiv domova zde představuje nerozlučitelnou součást vnitřního života postav, k níž se mohou kdykoliv navrátit alespoň skrze své vzpomínky.

⁶⁹ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 29.

⁷⁰ HOSTOVSKÝ, E. *Listy z vyhnanství*, s. 9.

⁷¹ HOSTOVSKÝ, E. *Dům bez pána*, s. 38.

⁷² *Padesát let Egona Hostovského*, s. 42.

Motiv domova představuje v dílech Hostovského *rodný kraj*, prezentovaný jako jediné harmonické místo na zemi, které poskytuje ochranná křídla. Tento ideál je však v některých předválečných dílech narušen nefungujícími rodinnými vztahy a zejména neschopností komunikace. Taková proměna domova je patrná v díle *Dům bez pána*, v němž hlavní hrdina přijíždí na krátkou dovolenou do rodného Starkova. Rodný dům a narušené sourozenecké vztahy působí úzkostně, až mrazivě a Adler se začne velmi brzy cítit ve vlastním domově jako cizinec. Dochází tu tedy ke srážce dvou protichůdných sil – touhy navrátit se do míst dětství a rodného domu a opačně působící energie, která se projevuje nutností tento prostor zdánlivého bezpečí opustit. Výsledkem je hrdinův pocit nezakotvenosti, odcizení a vyhnanství, jenž je permanentně přítomný v dílech Hostovského.

*[...] Až doma! Všechno až doma! Tam se zotavím. Tam se mi zbystří oči. Doma je klid a pohoda k úvahám, domov je jediné zrcadlo, které nezkrasluje. [...]*⁷³

*[...]Člověk odchází z domova a vrací se. Nepočítá kroků, ať se zpomalují, či zrychlují. Jde, chvátá, belhá se. Namlouvá si, že pozná svou cestu i ve tmě. A najednou... znenadání zakopne o- poťouchlou otázku: kde vlastně jsi a kam jdeš? [...]*⁷⁴

Také předcházející román *Žhář* popisuje destruovaný domov hostinského Josefa Simona a jeho rodiny, v níž panují mezi jednotlivými členy velmi neosobní vztahy, zejména pak ze strany podivínské matky. *Dům tu sice může být domovem, ale domov je až příliš často místem mučivě chladným, ponoukajícím k útěku.*⁷⁵ Z románu zaznívá potřeba sdílnosti a blízkosti druhého člověka, která tu znatelně chybí. K proměně domova dochází v samém závěru románu, kdy dochází k opětovnému sblížení mezi matkou a jejími dětmi. Celá scéna se odehrává ve tmě, jež pomáhá hrdinům projevit dlouho potlačované city a zároveň symbolizuje znovunalezené bezpečí domova.

⁷³ HOSTOVSKÝ, E. *Dům bez pána*, s. 12.

⁷⁴ Ibid., s. 30.

⁷⁵ PAPOUŠEK, V. *Egon Hostovský- člověk v uzavřeném prostoru*, s. 45.

Domov je však v jiných dílech nahlížen se specifickou nostalgií, kterou v autorovi vyvolává krajina jeho dětství a nejrůznější vzpomínky na dřívější život. Postavy si příliš dobře uvědomují, že *domov je ztracenou, nenávratnou iluzí, nostalgickou láskou a nedostupným snem*,⁷⁶ který již není možné proměnit ve skutečnost. Ze všech postav emigrantů je tento pocit asi nejpatrnější u Jana Bareše, alter ega Hostovského z románu *Všeobecné spiknutí*. Bareš je spisovatel, jenž emigroval do Spojených států amerických a při oslavě svých narozenin se vrací ke klíčové události svého života, která se odehrála v jeho rodném městě Náchodě. V této pasáži se vyskytuje mnoho autobiografických prvků a zároveň z úst hlavního hrdiny zaznívá upřímné vyznání rodnému městu.

*[...] Miloval jsem své rodné město a byl jsem šťasten ve výhni jeho života. Snad jsem miloval ten kout naší vlasti víc a jinak než kdokoli z mých rodáků. Nedovedl jsem si představit, že bych mohl žít jinde a neuschnout steskem. [...]*⁷⁷

V románu *Stezka podél cesty* se hlavní hrdina vrací po maturitě do svého rodného města. Jeho návrat provázejí zpočátku obavy, které však pod střechou rodného domu rychle mizí a prostředí *rodného kraje* pomáhá hrdinovi zapomenout na dřívější příkoří.

*[...] Domov mne vyléčil. Známé prostředí, známí lidé a především naše divoké skály. [...]*⁷⁸

Touha vrátit se do svého domova se objevuje také v románu *Sedmkrát v hlavní úloze*, když se Jaroslav Ondřej při jedné z mnohých pitek s Kavalským ocitne blízko rodného domu. Postava Ondřeje se dostává několikrát do vnitřního konfliktu, kdy tíhne k domovu, ale zároveň si uvědomuje, že se dostal do bláznivého kolotoče a nedokáže odolat touze po nabízeném dobrodružství s Kavalským.

[...] Ach, Pane, co jsem spatřil! Svůj domov. Rodnou chalupu. Naše lesy s čepičkami sněhu. Děti kolem sněhuláků. [...] Byl jsem doma. Ne, nebyl! Byl jsem nesmírně daleko, ale měl jsem domov na dosah ruky. [...] Domů! ozvalo se v mém

⁷⁶ KAUTMAN, F. *Polarita našeho věku v díle Egona Hostovského*, s. 127.

⁷⁷ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 29.

⁷⁸ HOSTOVSKÝ, E. *Stezka podél cesty*, s. 54.

umláčeném srdci. Domů! zabědovala má znavená krev. Sebrat trochu sněhu před zápražím a přiložit jej k čelu, pohladit sněhuláka, zaklepat na dveře, „a to jsi ty, Jaroslave?“ kolébku pohoupat, beztoho v ní zas vrní dítě, domů, domů, tak dávno jsem tam nebyl! [...]”⁷⁹

První část memoárů Hostovského je také spjatá s domovem, což je patrné už ze samotného názvu kapitoly *Všechny cesty vedou z domova*. Popisuje v ní zážitky z dětství, osudy své rodiny i studia v Náchodě. Svému rodnému kraji zde věnuje upřímné vyznání a je nepochybné, že i po letech exilu v něm jeho rodné město vyvolávalo velmi silné emoce: *Ach, jak jsem miloval a posud miluji to hnízdo, v němž jsem se narodil! Jeho kopce, jeho lesy, jeho rybníčky, své kamarády z doby první světové války, kteří se mi podnes zjevují ve snách.*⁸⁰

Ačkoliv osud zavál Hostovského na nejružnější místa světa, svůj domov si nosil neustále s sebou a podobně jako hrdinové jeho děl nepřestal toužit po dalekých obzorech své rodné země. Jak uvádí jeho dcera Olga Hostovská: *Tragédií Hostovského nebylo to, že žil v cizině, ale to, že mu byl znemožněn normální styk s domovem, že se mu lidé báli psát, a ti, kteří mu psali, nebo ho dokonce navštívili, riskovali, že si napříště budou povídat s příslušníky StB.*⁸¹

Hostovský měl v plánu svou rodnou vlast navštívit v roce 1968. Z jeho korespondence ale vyplývá, že měl z této návštěvy rozporuplné pocity. Měl tu samozřejmě dceru a spoustu přátel, které neviděl desítky let, ale jak napsal v jednom z dopisů své spolužačce z náchodského gymnázia: *Mám trochu strach a hrůzu z návratu, který by mi na každém kroku připomínal vyvraždění celého mého rodu za nacistické okupace.*⁸² K návštěvě nakonec nedošlo, ale je pravděpodobné, že Hostovský by se v Československu i ve svém rodném městě jako doma necítil. Pro něj zůstal Hronov domovem tak, jak si ho pamatoval z předválečných dob, což byl obraz dávno pohřbený.

⁷⁹ HOSTOVSKÝ, E. *Sedmkrát v hlavní úloze*, s. 136–137.

⁸⁰ HOSTOVSKÝ, E. *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině: (aneb o ctihodném povolání kouzla zbaveném)*, s. 38.

⁸¹ HOSTOVSKÁ, O. *Můj pen-friend E.H.*, s. 5.

⁸² FETTERS, A. *Egon Hostovský (maturitní ročník 1927) a naše škola*. In. *100 let Gymnázia v Náchodě (1897- 1997)*, s. 49.

Zákonitost stěhování a exilu bral Hostovský jako úděl moderního člověka, který nesmí, nemůže a možná ani nechce zakotvit. V Americe ale zakotvila jeho vlastní rodina, a tak byl nový domov určen i Egonu Hostovskému. Závěr této kapitoly tvoří rozsáhlé a nejintimnější vyznání věrnosti rodné zemi z poslední povídky souboru *Listy z vyhnanství*. Bohatý řetěz metafor, symbolika a patetické vygradování ještě umocňují naléhavost autorovy nenaplněné touhy po domově, kterou prožíval jako válečný emigrant.

*[...], Ty, pro niž jméno vlast je slovo příliš zvětralé a jméno otčina je slovo příliš kruché, ty nepojmenovatelná, jež na nás hledíš očima laní, obláčku nad baštami hájů, pelíšku plaché zvěře, úkryte vlaštovek, úkryte milenců, ty moje trápení, ženo má, mámo má – tebe jsem nezapřel, tebe jsem nezradil! Žvatlám po tobě prvotní slova, kterým jsi mě naučila, poznávám tvůj dech ve větru, barvu tvé pleti v oblouku duhy, mír tvých nocí v pocelu hvězd. Má jediná! Hlase můj, smích můj a pláči můj! Tobě jsem věrný! Ty má, ty má! Kolébko, první hračko, perníková chaloupko, zasnubní prstýnku, záhone, růžičko, barevný ptáčku v kleci, pěšinko moje, lípo má, kříži na rozcestí, chudobko uschlá v slabikáři! Vy moje hry, mé pišťalky, praku můj, káčo a kuličky! Má noci zázraků, noci pokladů, noci svatební! Vy ruce zapojené v kruh, vy ruce živých, mrtvých a ještě nenarozených! Světluško, chomáčku pampeliščího chmýří, bludičko rákosí, daleký kouři! Pro vidinu tvých čtveroročních šatů ještě žiji. Pro hebkost tvého mechu, pro sladkost tvých písní, pro závrať tvého rána i soumraku, pro živou vodu tvých studánek a pramenů, pro tvá batolata, pro tvé modlitby, pro tvou pohanu, pro tvou chudobu a pro tvou příští slávu! Tobě a jenom tobě jsem věrný!" [...]*⁸³

⁸³ HOSTOVSKÝ, E. *Listy z vyhnanství*, s. 155–156.

3.3. HRONOVSKÉ DĚTSTVÍ

Hostovský prožil celé svoje dětství v Hronově a přilehlém okolí. Později dojížděl do Náchoda na gymnázium, ale z Hronova odešel až po své maturitě v roce 1927. Zážitky z dětství zásadně ovlivnila první světová válka, která začala, když bylo Hostovskému šest let. Pro rodinu Hostovských to bylo nelehké období, poznamenané hmotnou nouzí a častými nemocemi dětí. Přesto zážitky, jež v této době prožil, provázely Hostovského celý život a promítly se samozřejmě i do jeho díla.

Jaký byl Hostovský jako dítě? O svou vlastní charakteristiku se pokusil v jedné z povídek souboru *Listy z vyhnanství*, v níž je popisován dceři Olze takto: *Ach, ten tvůj táta! Lidičky, ten byl větroplach! Jednou z domu utek', až do naší vesnice polozmrzlý zabloudil, spal u nás na peci, ještě teď ho vidím: polozmrzlý, ale umíněný. Nevrátí se prý domů za nic na světě!*⁸⁴

*[...] Větroplach byl, svatá pravda, mnoho se natrápil babičky, učitele a maminky, a sebe nejvíc, ale nebyl zlý. To pro svou posedlou lásku k dvěma barvám, zlaté a temně modré, tolik trápil. [...]*⁸⁵

Již v životopisné části bylo uvedeno, že mezi otcem Hostovského a jeho bratrem Šimonem, kteří žili v jednom domě, vládly podivné poměry. Obě rodiny se ignorovaly a děti obou bratrů neměly povinnost zdravit své strýce a tety. To samozřejmě ovlivnilo také chápání malého Egona: *Pokládáje za svou povinnost hodného syna nenávidět strýčka Šimona a tetu Loru, poškozoval jsem jako kluk nenáviděné příbuzenstvo, jak se dalo. Nejenže jsem s kamarády za první světové války očesal všechno nezralé ovoce v jejich zahradě, ale dokonce jsem plánovitě povraždil kuší vsecku strýčkovu drůbež na společném dvoře,*⁸⁶ vzpomíná Hostovský na období dětství ve svých pamětech.

⁸⁴ HOSTOVSKÝ, E. *Listy z vyhnanství*, s. 85.

⁸⁵ Ibid., s. 86–87.

⁸⁶ HOSTOVSKÝ, E. *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině: (aneb o ctihodném povolání kouzla zbaveném)*, s. 13.

Dětství hraje v životě každého člověka významnou roli. Člověk se během tohoto období začleňuje do společnosti, navazuje přátelství a poznává svět kolem sebe. Dětství znamená pro Hostovského neposkvrněnou čistotu a krásu. Pouze dítě dokáže naplno věřit svým snům a nebát se je také realizovat. Myšlenkový návrat do dětských let často pomáhá hrdinům próz zachovat si psychickou stabilitu v nesnadných dobách. Velmi výrazně se to projevuje v prózách z dob prvního exilu Hostovského. V románu *Úkryt*, jenž vypráví o osudu českého inženýra skrývajícího se před nacisty ve Francii, vrací vzpomínky na dětství hlavnímu hrdinovi klid a mír.

*[...] Při všech vnitřních otřesech, od oné přeludné noci na našem posledním letním bytě až do dneška, kdy už co nevidět navždy opustím svůj brloh, musil jsem se stále a stále vracet k rozbřesku vlastního života. [...] Hledal jsem cestu k pokladům, hledal ji srdcem dítěte, očima dítěte a vírou dítěte. Ano, jen v dětství je klíč k tajemství, jen z dětství lze nalézt cestu k spáse. Na jeho lučinaté dlani mezi květy a čmeláky dříme Lásky, svlečená z šatů Vášně. V jeho rolníčkách zpívá vábníčka Odvahy. V jeho barevných střepích, v ohních jeho pasáček, v písničkách jeho ptáčat směje se Radost. V jeho příbytích přebývá stále ještě Bůh a z jeho studní lze stále čerpat živou vodu. [...]*⁸⁷

Dětská léta neopomene zmínit ani Jan Bareš v románu *Všeobecné spiknutí*, který je výrazně autobiografický. Jan Bareš je stejně jako Hostovský nejmladší z osmi dětí a je líčen jako chlapec s vůdcovskými sklony, jenž pro neustálé starosti rodičů „rostl jako dříví v lese“.

*[...] Nic mi nechybělo a nikomu jsem nezáviděl ve svých dětských a chlapeckých letech. Někde v koutku duše jsem dobře věděl, že mi štěstí přeje víc než komukoli z mých kamarádů. Z nich nikdo neměl tolik svobody, kolik jsem já měl já. [...]*⁸⁸

Obdobně popisuje své vyrůstání hrdina povídky *Modré světlo*. Vypravěčem je malý chlapec, jehož rodina trpí nouzí díky otcovým neúspěšným obchodním

⁸⁷ HOSTOVSKÝ, E. *Úkryt*, s. 80–81.

⁸⁸ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 29.

nápadům. Chlapec žije ve vlastním světě; dokáže mít radost z obyčejných věcí a zabavit se, i když na něj nikdo z jeho blízkých nemá čas.

*[...] Nikdo si mne nevšímal, nikdo se nestaral, kde jsem, kdy přicházím ze školy, s kým běhám mimo dům. Každý mluvil a jednal jako by mne tu nebylo; neexistoval jsem. [...]*⁸⁹

Při návratu do rodného města vzpomíná na dávno ztracená léta dětství také ústřední postava románu *Dům bez pána*. Uvědomuje si bezstarostnost dětství a vzpomíná na věci, které mu dříve stačily k pocitu štěstí.

*[...] Bylo mi jako člověku, jenž se vrací na místa prvních her a jemuž najednou připadá, že se posud nevyzul ze střevíčků dětství, že snad stále ještě vedou stezky domova kolem perníkových chaloupek, že posud rostou stromy až k oblakům, že neztratily zatím květy polovinu svých barev a že možná i dnes lze na chvíli porozumět písni ptactva. [...]*⁹⁰

Krajina dětství se objevuje také v románu *Úkryt*, když se hlavnímu hrdinovi zdá neobyčejně živý sen, v němž se navrácí do důvěrně známého prostředí. Ve snu se projevuje silná láska k této krajině, jež byla dějištěm hrdinova dětství. Právě dětství je v tomto románu označováno za ztracený ráj.

*[...] Šel jsem s dětmi a s tebou, Haničko, podél trati krajinou svého dětství. Poznával jsem každý stromek, každý kámen, a později jsem se upamatoval, že právě tuto krajinu marně se pokoušely vybavit ve mně vůně noci, když jsem byl od tebe utekl z pokoje, vyslechl hovor našich děvčat a pak vrávorál cestou necestou za hlasem krysaře s harmonikou. Napravo od trati jsem viděl ve snu rybník s rákosím, nalevo smrkové lesy. [...]*⁹¹

Podobný motiv se objevuje i v *Listech z vyhnanství*, v nichž vzpomínky na dětství pomáhají udržovat labilní rovnováhu osamělého utečence. Nenávratná

⁸⁹ HOSTOVSKÝ, E. *Drobné prózy*, s. 69.

⁹⁰ HOSTOVSKÝ, E. *Dům bez pána*, s. 13.

⁹¹ HOSTOVSKÝ, E. *Úkryt*, s. 28–29.

čistota dětství a zážitky s ním spojené vyvolávají představu něčeho důvěrného a intimního. Nejvýrazněji to pocítíme hned v úvodní povídce *Zapomenutá pěšinka*.

*[...] Zmotané šedivé nitky cest protkávají modrozelené obzory, je pozdní letní odpoledne, kvetou lípy a kozí list, je mi osm let, přelézám plot sousedovy zahrady a prodírám se křovím a listovými závěsemi za největším činem minulého i budoucího života. [...]*⁹²

Dětství Hostovského se také výrazně uplatňuje v další povídce z tohoto souboru *Kdyby měla hlad a byla jí zima*. Tato próza je opět silně autobiografická, jelikož je věnovaná dceři Olze a její děj se odehrává v autorově rodném městě. Hostovský vzpomíná na krásné chvíle, jež zde prožíval jako malý chlapec. Vzpomíná na oblíbená místa, své dětské sny, touhy a zážitky, které teď nemá možnost své dceři předat.

*[...] U toho jezírka jednou – skulil jsem se do trávy. Hrálo slunce, voněla země, cvrčci měli koncert. Divný den to byl! Měl jsem třinácté narozeniny a po první dlouhé kalhoty. Mnoho dárků jsem tenkrát dostal. Byl jsem příliš šťasten, tak šťasten, že jsem musil utéci do samoty. Prapodivný den to byl! U toho jezírka jsem si lehl do trávy, zamhouřil oči a zhluboka dýchal. Bylo mi nevýslovně dobře. Až budu velký, myslil jsem si, postavím si zde domek. [...]*⁹³

Podobně vyznívá vzpomínka na dětská léta v románu *Všeobecné spiknutí*. Exil ovlivnil život hlavní postavy natolik, že vzpomínka na domov, dětství a oblíbené hry, jež dokázaly naplnit život malého chlapce, se mu zdá nesmírně vzdálená přítomnosti.

*[...] Bože, je to vůbec pravda, že jsem se tehdy na tři neděle podíval z Ameriky domů? Ten návrat je v hlubších dálkách než mé hry s kuličkami a pouštění draků na náhodských kopcích. [...]*⁹⁴

⁹² HOSTOVSKÝ, E. *Listy z vyhnanství*, s. 9.

⁹³ Ibid., s. 86–87.

⁹⁴ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 179.

Je pravděpodobné, že se Hostovský ve svých prózách inspiroval lidmi, kteří na něho v dětství silně zapůsobili. To platilo zřejmě i o paní Grešlové, jež si vzala všechny děti Hostovských k sobě do České Skalice během první světové války, aby je ochránila před podvýživou. Podobná situace se objevuje v povídce z *Listů z vyhnanství*.

*[...] Ale to vím jistě, že nebude chybět jedna bezzubá babka: „A to se podívejme, copak ty, broučku, tady děláš?“ Tátovi také říkala broučku, když byl malý. „Nějak špatně vypadáš, vezmu si tě k sobě do naší vesnice, mlíčka mám pro tebe dost, neboj se! Budeš pást husy a kozy a s kluky ohníčky budeš topit.“ [...]*⁹⁵

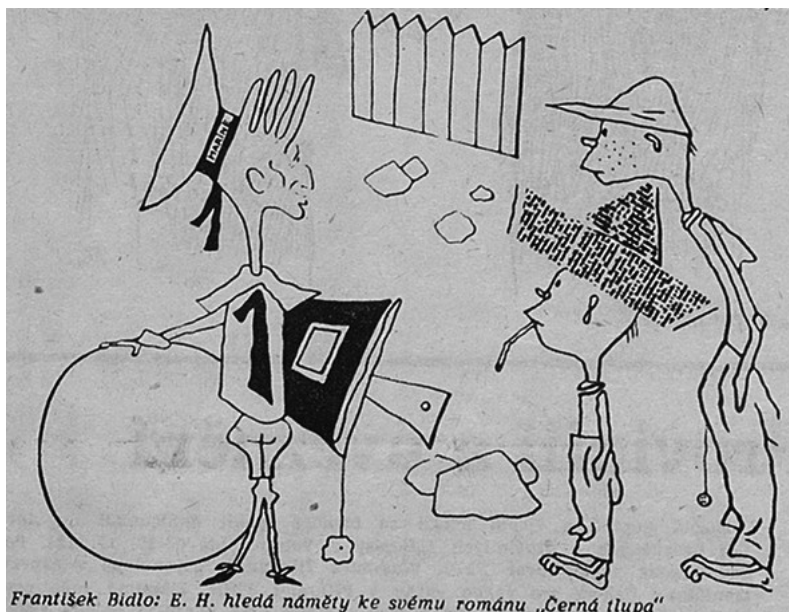
Z archivních pramenů víme, že ve školním roce 1914/1915 Hostovský nastoupil do chlapecké obecné školy v Hronově. Zde prožil celou 1. světovou válku, jelikož docházku ukončil po pěti letech ve školním roce 1918/1919. Během války zažívala rodina Hostovského krušné časy, což se odrazilo na zdraví dětí. Hostovský měl spoustu zameškaných hodin, které se *počítaly v desítkách, např. ve třetí třídě od 1. 11. 1916 do 4. 4. 1917 nenavštěvoval školu, byl vyučován soukromě*.⁹⁶ Přesto prospíval velmi dobře, takže mohl jako jedenáctiletý nastoupit na náchodské gymnázium.

Autobiografické prvky týkající se Hostovského dětství jsou nejpatrnější v románu *Černá tlupa*. Ten je jakousi kronikou jednoho z mnoha dětských snů. Děj se odehrává za první světové války a hlavním hrdinou je malý chlapec Jiří Karnet, jehož otec musí odejít do války, a tak Karnet vyrůstá u svého dědečka v horském městečku, které nese opět znaky Hronova. Karnet žije ve vlastním světě, touží být jako Robinson a odletět balonem na ostrov. Touha po dobrodružství je hnacím motorem hrdiny, jemuž byl okolní svět po několik let zcela odepřen, podobně jako Hostovskému, jenž byl v dětství často nemocný a nemohl ani chodit do školy. Hostovský na to vzpomíná i ve svých pamětech: *Já jediný, ač jsem celé dětství za první světové války prostonal nejrůznějšími chorobami od spály až po tyfus a byl*

⁹⁵ HOSTOVSKÝ, E. *Listy z vyhnanství*, s. 85.

⁹⁶ ČÁP, J. *Egon Hostovský ve světle archivních pramenů*, s. 3.

*jsem tak neduživý, že jsem většinou nemohl ani docházet do obecné školy, unikl jsem zázrakem souchotinám.*⁹⁷

Egon Hostovský ztvárněný kreslířem F. Bidlem.⁰⁰³

Zcela zásadní postavení v románu *Černá tlupa* má motiv hry. Karnet cítí, že v době, kdy si dospělí „hrají“ na vojáky je jeho život nenaplněný a nudný. Proto také nedokáže plakat, když se loučí se svým rukující otcem, kterému vlastně závidí: *Kdyby aspoň byl veliký, aby ho vzali do války. Tam by se už postaral o uskutečnění všech svých plánů. Jak jen mohl být otec nešťasten, když narukoval? To asi Jiří nikdy nepochopí.*⁹⁸ Karnetovy sny a dychtivost po spravedlnosti stvoří Černou tlupu, která představuje vše, co chybí dětem. Opět tu narážíme na autobiografický prvek, jelikož podobný motiv nacházíme i v jiných dílech Hostovského, zejména pak ve *Všeobecném spiknutí*, kde se dětské vzpomínky Jana Bareše téměř kryjí s dějem románu *Černá tlupa*, a tudíž můžeme usuzovat, že podobná dětská tlupa skutečně existovala.

⁹⁷ HOSTOVSKÝ, E. *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině: (aneb o ctihodném povolání kouzla zbaveném)*, s. 14.

⁰⁰³ *Můj pen-friend E.H.* [online]. Neuvedeno [2009-11-28]. Dostupné z WWW:< <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/1.1990/14/4.png>>.

⁹⁸ HOSTOVSKÝ, E. *Černá tlupa*, s. 61–62.

*[...] Když mi bylo osm let, byl jsem vůdcem tlupy ze Zámecké ulice a v nepřetržitých válkách jsem porážel jednu nepřátelskou bandu za druhou, až v deseti letech jsem byl jednomyslně uznán náčelníkem všech náhodských loupežníků, které jsem sjednotil pro příští války s okolními městy a vískami. [...]*⁹⁹

Hronovské dětství se projevuje taktéž v románu *Žhář*, i když hlavní postava, patnáctiletý Kamil Simon, právě prochází těžkým obdobím, kdy končí dětství a začíná zmatené období dospívání. Nalezneme zde pasáž, v níž Kamil popisuje hry vesnických chlapců, které napodobují život dospělých lidí – jde tedy o jakousi hru na skutečný život.

*[...] A zase proměna: Škola! Kamarádi, bitvy, rozbité čelo, rozedrané kalhoty. Stříbrný holub bude tvrzí, až kolem potáhnou vojska. Deset strojních pušek rachotí z oken nad zlatým nápisem. [...]*¹⁰⁰

Jiří Karnet tedy založí loupeživou tlupu, jež má bojovat proti všem dospělým lidem. Dětskou imaginaci, kterou Karnet a ostatní děti projevují, dokáže z dospělých lidí akceptovat jen Karnetův dědeček, jenž se po odchodu svého syna do války zblázní. Vzniká tu paralela v chování malého chlapce a bláznivého dospělého muže, kteří si navzájem rozumí. Jiří Karnet chce vzít společně se svými vrstevníky spravedlnost do svých rukou a vést alternativní svobodný život, neznající bídu, všednost a zoufalství válečného zázemí. *V symbolické perspektivě se ukazuje, že to, co dětští tvůrci do fantómu Černé tlupy vtělují, označuje obecný nedostatek, který postihuje celé lidské obecnství.*¹⁰¹ Jde tedy především o naději, která dětem pomáhá překlenout těžké časy a narušené vztahy s ustrašenými dospělými. Černá tlupa se pro děti brzy stává středem všeho dění a dochází tu k prolínání dětských snů a kruté reality symbolizované válkou.

[...] Mnoho členů Černé tlupy tehdy v horečce a křečích pomřelo, a ti, kteří zbyli, smutně vyhlíželi z oken, čekajíce, až mráz poleví a až je vůdcové povolají do boje, z něhož se už nikdy nerátí do svých domovů, kde je jen zima, hlad a nemoc.

⁹⁹ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 29–30.

¹⁰⁰ HOSTOVSKÝ, E. *Žhář*, s. 14.

¹⁰¹ PAPOUŠEK, V. *Egon Hostovský- člověk v uzavřeném prostoru*, s. 90.

*[...] Seděli schouleni a hladovi u vychladlých kamen, oči se jim nemocně leskly a celé tělíčko zimničně tráslo, ale nenařikali jako jejich matky a sestry. Neboť měli naději, měli nač se těšit. [...]*¹⁰²

Dětská hra postupně nabývá rysů mýtu a symbolizuje obrovské odhodlání, přičemž není snadné rozlišit, kde končí hra dětí a kde začínají životně vážné věci. Jiří Karnet si uvědomuje, že má vůči ostatním v tlupě zodpovědnost a nesmí své spolubojovníky zklamat. Podobně je vůdcovství popisováno ve *Všeobecném spiknutí*.

*[...] Už v dětství, kdy jsem byl vůdcem loupeživých capartů, přišel jsem na to, že má-li mne tlupa milovat a poslouchat, musím jí stvořit někoho, koho bude nenávidět a pronásledovat. [...]*¹⁰³

*[...] Černá tlupa musí mít nepřítele, sežeňte si ho, kde chcete, ale bez kloudného nepřítele to nepůjde! [...]*¹⁰⁴

Karnetův nejvěrnější přítel je generálův syn Ludvík Faltýn, jenž Karneta zbožňuje, a není nic, co by pro svého druha neudělal. Karnet ho využívá, protože ví, že nad ním má velkou moc, a neváhá ho před ostatními členy tlupy zesměšnit. Podobná situace se objevuje opět v románu *Všeobecné spiknutí*.

*[...] Zvláště krutý a nespravedlivý byl jsem k jakémusi Stanislavu Bílkovi, chlapci, který mě ze všech nejvíc zbožňoval a který právě pro svou náměsíčnou oddanost ke mně a pro svou neschopnost se obhájit byl jako stvořený, abych jej jednou představil tlupě jako zbabělce a jindy jako zrádce. Ten chlapec, který se beze mne dlouho nedovedl obejít, mnoho se naplakal mým ošklivým přičiněním. [...]*¹⁰⁵

Černá tlupa nakonec zaniká, podobně jako spousta jiných chlapeckých spolků. Román, jenž popisuje historii Karnetovy tlupy, nám však slouží jako věrohodný zdroj obrazu chlapeckého dětství během první světové války. Hostovský byl jako

¹⁰² HOSTOVSKÝ, E. *Černá tlupa*, s. 159–160.

¹⁰³ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 31.

¹⁰⁴ HOSTOVSKÝ, E. *Černá tlupa*, s. 154.

¹⁰⁵ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 31.

každý vesnický chlapec uličník, který toužil po dobrodružství. Navzdory válečné době a dlouhodobým nemocem měl krásné dětství plné her, přátel a klukovských zážitků, z nichž posléze čerpal při tvorbě svých prozaických děl. Z těch je patrné, že vzpomínky na dobu vlastního dětství Hostovskému pomáhaly v těch nejtěžších chvílích, kdy byl odtržen od své rodiny, svého *rodného kraje* a vlasti.

3.4. RODINA V TVORBĚ HOSTOVSKÉHO

Rodina Josefa Hostovského a jeho ženy Bedřišky zakotvila v Hronově na konci 19. století. Oba rodiče pocházeli z východních Čech – otec byl původem z Pardubic a matka se narodila v Hradci Králové. Z osmi narozených dětí se dospělosti dožila jen polovina z nich – sestry Ida, Růžena, Irma a nejmladší Egon. Rodiče Hostovského nebyli nejmladší; když se narodilo jejich poslední dítě, byl otec Josef již padesátníkem. Bratr Max zemřel na počátku války na tuberkulózu, a Egon Hostovský tak zůstal v rodině jediným mužským potomkem, jenž neměl v rodině s kým sdílet své dětské sny a hry, jelikož všechny tři starší sestry, Ida (narozena 1896), Růžena (1898) a Irma (1899), byly ke konci války již v dospělém věku.

Matka Hostovského měla problémy s vysokým krevním tlakem a byla často nemocná. Otec Josef se nestýkal s většinou příbuzných své ženy, což mezi manželi vyvolávalo časté spory. Strýce Julia z matčiny strany poznal Hostovský až na matčině pohřbu (podlehla srdeční mrtvici v roce 1931). Důvod otcovy nesnášenlivosti k matčiným sourozencům se Hostovský nikdy nedozvěděl. Podobný motiv nacházíme v románu *Žhář*, v němž matka vypráví malému Kamilovi o svých příbuzných.

*[...]„Tenkrát ještě k nám dojížděli moji rodiče, sestry a bratr. Tvůj dědeček, babička, strýc, pamatuješ si na něho? [...] Jednoho dne jim však tatínek řekl: –Nechci, abyste sem dojížděli tak často, mám málo peněz, nejste moji příbuzní, nemám vás rád! No, rozhněvali se na něho, jak by ne, odjeli a už se sem nikdy nevrátí. Nechali mě tu samotnou...“ [...]*¹⁰⁶

Podivné rodinné vztahy měly samozřejmě vliv na malého Egona, který měl pocit, že rodný dům je plný tajemství a záhad, *jakým jsem nemohl přijít na kloub a k nimž moji rodiče nechtěli nebo nemohli dát žádné vysvětlení. Šeptalo se například u nás o jakémsi záhadném testamentu, který prý zanechal dědeček, matčin otec, a který prý byl zatajen nebo dokonce padělán jedním z mých strýců. [...]*

¹⁰⁶ HOSTOVSKÝ, E. *Žhář*, s. 14.

*Historii testamentu jsem vypsal v románu Dům bez pána, ale Bůh je mi svědkem, že dodnes nevím, jak tomu bylo ve skutečnosti.*¹⁰⁷

Děj románu *Dům bez pána* se točí kolem čtyř sourozenců, kteří se setkávají v jejich rodném domě ve městě Starkov. Hlavní postava, Emil Adler, se dozví, že nejstarší bratr Ervín chce dům prodat, ale potřebuje k tomu souhlas všech ostatních sourozenců. Emilův bratr Jindřich ostatní překvapí historkou o tajemné listině, která zůstala po zesnulém otci a kterou má nejstarší Ervín skrývat.

[...] „Víte, miláčkové, ono není všechno zlato, co se třpytí. Vy byste mi na příklad neuvěřili, kdybych vám prozradil, že existuje tatínkova poslední vůle, kterou Ervín před námi schoval!“

„Jindřichu, ty ses zbláznil!“

„Ty ses...“

„Tak se zeptejte Ervína! Já ji před rokem našel v jeho knihovně. Celých třináct let ji tam patrně sušil. Kousek složeného papíru a na něm vidím psáno otcovou rukou: Mé poslední přání. Více jsem nepřečetl. Ervín mi vyrval papír z ruky a div, že mi nenafackoval. Zelenal, červenal a zase modral a řval, až mu oči lezly z důlků. Prý nikdy, nikdy tyhle otcovy poznámky – rozumějte, jsou to podle něho poznámky a žádný testament – nedá z ruky! [...]“¹⁰⁸

Postava zesnulého otce Richarda Adlera byla inspirována otcem Hostovského. Sám Hostovský ve svých pamětech přiznává, že právě jeho podivínský otec se stal nejčastěji předobrazem literárních postav jeho smyšlených příběhů. V mužských postavách se promítá nejen otcova podoba, ale také jeho zvláštní charakterové vlastnosti, jež ovlivňovaly život celé rodiny Hostovských. Nejvýstižnější otcovu charakteristiku nalezneme opět v memoárech Hostovského, kde je otci věnována celá kapitola. Píše o něm, že *byl společensky (nebo chcete-li třídně) nezařaditelný. Minul se nejen s povoláním, nýbrž i s prostředím, do něhož chtěl patřit. Nejlépe si rozuměl s prostáčky, s chalupníky, tkalci, nicotnými úředníčky, s podomními obchodníčky. Jeho slovník byl velmi chudý, vzdělání nevalné, které se snažil*

¹⁰⁷ HOSTOVSKÝ, E. *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině: (aneb o ctihodném povolání kouzla zbaveném)*, s. 11–12.

¹⁰⁸ HOSTOVSKÝ, E. *Dům bez pána*, s. 69.

*dohánět četbou naučných slovníků, a ty studoval jako povinný úkol od první stránky do poslední. [...] Chtěl stůj co stůj být Někým (v zájmu rodiny, své důstojnosti a v zájmu svých neukojených idylických snů), kým se konečně sice stal navenek, ale nikdy ne v duši. Společnost, do níž vrostl, ho nepřijala, včetně vlastního bratra, choval se v ní ostatně neobratně a šaškovsky: chvíli usiloval nedůstojně o přízeň mocnějších, pak k nim vzápětí zahořel záštím a pomstychtivostí. Nevěděl, kam patří. Nepatřil trvale nikam. [...]*¹⁰⁹

Podobně osamocené a nezařaditelné postavy nalezneme hned v několika románech Hostovského. Tyto literární postavy, jež vznikly ze vzpomínek na otce, jsou většinou postavy tragické či tragikomické. K tragickým postavám patří dědeček Karnet z románu *Černá tlupa*, již zmíněný nebožtík Adler z *Domu bez pána* či hospodský Simon v románu *Žhář*. Skutečnosti odpovídající charakteristika vlastního otce se objevuje i v románu *Všeobecné spiknutí*.

*[...] Mému otci, majiteli nevýnosné barvírny, chyběl čas i talent pečovat o všech osm dětí, z nichž já byl nejmladší. Jeho nepřetržité finanční starosti, matčina vleklá nemoc, sváry a soudy s příbuznými o jakési dědictví, a na neposledním místě častá pokušení karbanická a pijácká, to všechno a ještě mnohé jiné z každodenního soužení způsobilo, že jsem rostl jako dříví v lese. [...] Puze nejasným odporem ke všemu, co tvořilo otcův smolařský život, snažil jsem se od nejranějších let být první ve všem a všude. [...]*¹¹⁰

Realitě odpovídající prvky ze života otce Hostovského se výrazně uplatňují také v povídce *Pomsta* ze souboru *Osamělí buřiči*. Ústřední hrdina Ferdinand Pachner, jehož nikdo nenazval jinak než Nemehlo, je postavou tragikomickou, až groteskní. V úvodu povídky nalezneme charakteristiku hlavní postavy, v níž Hostovský opět použil fakta z otcova života, jelikož historka o sbírání porcelánových „bílých zvonečků“ se objevuje také v autorových pamětech.

[...] Byl pamětníkem šestašedesáté vojny, prožil ji na Pardubicku jako sedmiletý utrinos a často nám dětem o ní vypravoval svou jedinou zkušenost. Znali

¹⁰⁹ HOSTOVSKÝ, E. *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině: (aneb o ctihodném povolání kouzla zbaveném)*, s. 33–34.

¹¹⁰ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 29.

*jsme ten příběh z paměti, ale rádi jsme mu znovu a znovu naslouchali. Jak táta za soumraku jen v košili utekl oknem z chalupy, aby si přinesl domů bílé porcelánové zvonečky z pokácených telegrafních sloupů. Jak si kromě zvonků nesl v náruči i vojenskou čáku, která ležela opodál zabitého důstojníka, a jak jakýsi Prušák vytasil na něho šavli a hnál se za ním cestou necestou tak dlouho, pokud neklesl smíchem a pokud táta divokém košilatém běhu nepoztrácel celý svůj válečný lup. [...]*¹¹¹

Dále se o této postavě dozvídáme, že *byste se na něho dodnes doptali v mém rodném kraji a staří lidé by vám o něm pověděli nejednu směšnou historku.*¹¹² Pachner je líčen jako člověk, jenž má málo přátel, ale spoustu obchodnických nápadů, které neváhá realizovat. Vlastní žena se za něho stydí a Pachner se stává častým terčem posměchu lidí z města. Přesto Pachner *nebyl škarohlíd, ani fňukal, ani zbabělec. Právě naopak: uprostřed bídy a zmatků, které v rodině vršila jeho podnikavost a temperament, neléčil nikdy svůj chronický optimismus, nelomil rukama a nerezignoval.*¹¹³ Vidíme, že tato charakteristika koresponduje s charakteristikou otce Hostovského, jež se objevuje v memoárech *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině*.

Hospodský Simon ve *Žháři* je popisován jako silný zkušený muž, jemuž nebylo dáno to, čemu se říká *světový názor*. *Nesměl – a ani také nedokázal – překlenout rozpory všech úvah, jež mu od dětství na této burze myšlenek přesvědčení a nápadů bzučely kolem uší. Byl ideálním hospodským: nevěřil nikomu a přikyvoval všem.*¹¹⁴ Simon má rád ve svém domě klid, podobně jako dědeček Karnet z románu *Černá tlupa*. V jeho obdivu k mocným lidem a neekonomickém zacházení s penězi našel Hostovský opět inspiraci v charakterových vlastnostech svého otce.

[...] Starý Karnet jistě nebyl demokrat. Bránilo tomu především jeho zaměstnání a pak už vrozená úcta a obdiv k mocným a vznešeným tohoto světa. Ani

¹¹¹ HOSTOVSKÝ, E. *Drobné prózy*, s. 205.

¹¹² Ibid., s. 205.

¹¹³ Ibid., s. 205.

¹¹⁴ HOSTOVSKÝ, E. *Žhář*, s. 11.

*historii nevěřil: jakýpak velikán, když původně byl drvoštěpem nebo nádeníkem? Měl několik letmých známostí mezi šlechtou těchto krajů a mezi vysokými vojenskými hodnostáři. Byly to známosti draze zaplacené bezesnými nocemi, úporným přemýšlením, tisícerými plány a pokusy o navázání obchodního styku. [...] Mnohdy ani nehlásil všechny své výlohy, raději doplácel, jen aby si udržel své vzácné příznivce, jen aby měl slastné vědomí, že jeho děti mají za sebou mocnou záštitu. [...]*¹¹⁵

Josef Hostovský začal podnikat ke konci 19. století, kdy si za 50 zlatých nakoupil bavlnu, kterou pak roznášel pohorským tkalcům na kladském pomezí. Později obchodoval také se zpracovanou látkou a po deseti letech dřiny se rozhodl založit vlastní podnik v Hronově, kde žil od roku 1885. Nejprve vlastnil pět tkalcovských stavů, a když se jejich počet rozrostl na patnáct, připojil se k němu jeho starší bratr Šimon. Je pravděpodobné, že otec Josef rád a poutavě vyprávěl o svých podnikatelských začátcích, jelikož je Hostovský použil hned v několika svých prózách. V *Černé tlupě* vypráví o své minulosti starý dědeček Karnet.

*[...], „Chodil jsem s batohem po horách a roznášel tkalcům bavlnu. Tomu už je mnoho let, pořád jen s rancem nebo s naloženým trakařem od tkalce k tkalci – a pak jsem po městech prodával obchodníkům látky. Jednou mě na těch cestách přepadla bouře, zapadl jsem do sněhu a omrzly mi ruce i nohy. Tři měsíce jsem ležel v nemocnici. Jo, milý brachu, to byly zlé časy... No, vidíš, teď mi bavlnu zpracují továrny, ti horší tkalci už skoro vymřeli...“ [...]*¹¹⁶

Podobný motiv objevíme také v úvodu novely *Příběh básníka Zdeňka Ondříka* z triptychu *Tři starci*, jenž vyšel roku 1938.

*[...] Narodil jsem se v bidě a špině hrbaté podkrkonošské chalupy, kde od rána do noci klapal a vrzal otcův stav. Již v dětství, když mu bylo sotva devět let, poznal, že není leccjaký pozemšťan: Za otcem přijížděli někdy z města páni, pro něž klapal otcův stav, a mezi těmito hosty býval také pan Kalinský. [...]*¹¹⁷

¹¹⁵ HOSTOVSKÝ, E. *Černá tlupa*, s. 71.

¹¹⁶ Ibid., s. 48–49.

¹¹⁷ HOSTOVSKÝ, E. *Tři starci*, s. 104.

Počátky otcova podnikání se projevují taktéž v povídce *Pomsta*, první próze souboru *Osamělí buřiči*, v níž vypravěč seznamuje čtenáře s hlavní postavou Pachnerem.

*[...] V době, kam ještě nesahá má paměť, chodil prý s rancem po horských tkalcích a dával jim zpracovat bavlnu. Pak rance zaměňoval za těžké kufry, vandroval s nimi po vsích a městech a prodával barevné látky. [...]*¹¹⁸

Otec Josef nebyl jediným rodinným příslušníkem, který se stal modelem románových postav. Kromě něj se zdrojem inspirace stala také starší sestra Hostovského Marta, jež zemřela v sedmnácti letech na tuberkulózu. O této sestře se zmiňuje především v románu *Všeobecné spiknutí*, kde tato postava sehrává klíčovou roli při uzdravení Jana Bareše. V závěru této knihy se Bareš setkává s malou dívkou, která mu připomíná právě sestru Martu. Začne si s ní hrát, čímž symbolicky odstraní pocit provinění, jenž tížil jeho svědomí. Oproti jiným prózám věnuje Hostovský hodně prostoru také postavě Barešovy matky, která nese opět některé rysy autorovy skutečné matky Bedřišky, jež bývala často nemocná.

*[...] Chci dnes promluvit jen o své matce a o nejmladší ze svých čtyř sester, která se jmenovala Marta a která se narodila dva roky přede mnou. Nebyl jsem dobrý syn a nebyl jsem dobrý bratr. Vše v mém rodném domě čpělo neštěstím a nemocí a já spěl za štěstím a za zdravím. Ta malá sestra, když jí bylo osm a mně šest, neměla si s kým hrát. A má matka v té době neměla s kým chodit po procházkách. Možná, že už vám něco o tom pověděla Milada. Svěřil jsem se jí totiž nedávno, jak mi až po letech přišlo líto, že jsem si nikdy nehrál s malou Martou a nikdy nešel na procházku se svou matkou. [...] Marta zemřela, když jí bylo devět let, na chrlení krve. Stonala krátce. Také matku zahubily souchotiny, ale ona umírala dlouho a byla nemocná, kam sahá má paměť. Odešla za mou sestrou až po třinácti letech, když já už studoval na universitě. [...]*¹¹⁹

Z této ukázky je patrná citová naléhavost autora, který si uvědomuje, že v minulosti udělal vůči svým blízkým spoustu chyb, jež neměl už nikdy šanci

¹¹⁸ HOSTOVSKÝ, E. *Drobné prózy*, s. 206.

¹¹⁹ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 320.

napravit. Nejvýrazněji ale Hostovský odhalil své city v povídce *Kdyby měla hlad a bylo jí zima* ze souboru *Listy z vyhnanství*. Tato povídka je adresována dceři Olze, kterou musel Hostovský v jejích třech letech opustit a několik let neměl možnost zjistit cokoli o jejím osudu. O tom, že tuto situaci snášel velmi špatně, svědčí právě tato próza z roku 1940, která je autorovou důvěrnou zpovědí odhalující lítost Hostovského nad tím, že nemůže být součástí dcerčina dětství. Hostovský prosí přítele, jemuž píše tento list, aby jeho dcerku našel a doprovodil ji do rodného města Hostovského.

*[...] Jen mé dítě najděte. Snad se na ně doptáte. Bůh Vám pomáhej! Je to dcera, nedejte se mýlit, nedejte se obelstít, poznáte ji podle ohně, který má na pravé ruce, jsou ji čtyři roky a jmenuje se Olga. Tak, tak, nikoho a nic, jen mou dceru vyhledejte! Bohužel nevím, kde teď žije. Miluje pohádky, na mne se už nepamatuje, jakpak by se pamatovala? [...]*¹²⁰

Touto pohádkově laděnou prózou, v níž se prolíná autobiografická realita s fantazijními pohádkovými prostředky, vypovídá Hostovský o svém vztahu k domovu, rodině a dítěti.¹²¹ V povídce zaznívá stesk po vlastním dítěti i touha Hostovského předat dceři své vlastní zážitky z dětství. *Rodný kraj* je zobrazen jako jediné možné útočiště, kdyby přišly těžké časy a jeho dcera potřebovala pomoc. Skrze přítele jí ukazuje své rodné město, které symbolizuje bezpečí a jistotu, jeho obyvatele, s nimiž Hostovský prožíval radostné chvíle dětství a různá místa, jež jí poskytnou nové zážitky, stejně jako kdysi jejímu otci.

[...] Řekněte jim, kdyby měla hlad a bylo jí zima, ať ji zavedou do mého rodného města, do ulice, kterou dobře znají. Stojí v ní malá továrna, obklopená v půlkruhu rozsáhlou zahradou. Zelená vrata, aspoň kdysi zelená, jsou polepena plakáty. Tam ať čeká. Probůh, jen ať se nezmýlí, bohatcům a švihákům ať se vyhne, jsou horší než bubáci, nejsou od nás, přišli teprve nedávno z kraje meluzin

¹²⁰ HOSTOVSKÝ, E. *Listy z vyhnanství*, s. 84.

¹²¹ HETÝCH, J. *Motivy cesty, domova a rodné země v umělecké reakci Egona Hostovského na realitu prvního exilu*. In. *Hlavní téma: psychologická próza*, s. 44.

*a klekánic. Jen na chudé ať se obrátí, ti jsou naši. Až půjdou dělníci do práce, ať prvního zatahá za rukáv a pošeptá mu, čím je. Hned bude kolem ní hlouček. [...]*¹²²

Kromě motivů *rodného kraje* a dětství se v této povídce setkáváme ještě s jedním důležitým motivem – přiznáním osobní viny. Vypravěč si vzpomíná, jak svou malou dcerku nespravedlivě potrestal, když ji jednou nemohl utišit. Tato nešťastná vzpomínka Hostovského tíží, a proto žádá dceru alespoň na dálku o odpuštění za to, že byl zlý. Hostovský se zřejmě dlouho nemohl zbavit pocitu viny vůči své nejstarší dceři Olze; právě jí také věnoval své memoáry *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině*.

*[...]Tehdy jsme byli všichni zlí. Jeden na druhého tak ošklivě zlí. A děti pořád křičely, jako by věřily d'ábla. I má dcerka křičela a křičela do ochraptění. Nesl jsem ji odkudsi v náruči pohřebně ozářeným městem. Hlava mě bolela z jejího vřeštění. Nemohl jsem ji nijak utišit. A tehdy jsem jí ve vzteku zkroutil ruku. Vykřikla. Dlouze a vyčítavě. Přestala plakat a pohlédla na mne užasle a litostivě, jakoby z nesmírných dálek. Ať jí řeknou, že na tento okamžik často myslím a že je mi líto, jak jsme všichni tenkrát na sebe byli zlí, že je mi toho nesmírně líto – a ať mi odpustí. [...]*¹²³

¹²² HOSTOVSKÝ, E. *Listy z vyhnanství*, s. 84.

¹²³ Ibid., s. 89.

3.5. STŘEDOŠKOLSKÁ STUDIA V NÁCHODĚ

V letech 1919–1927 studoval Hostovský na reálném gymnáziu v Náchodě. První dva roky strávil na privátech u paní Černochové v Sokolské ulici v Náchodě a Jana Širokého na Novém Světě. Od tercie do Náchoda každé ráno dojížděl ze svého domova v Hronově. Studia dospívajícího intelektuála, jenž vždy vynikal v českém jazyce, byla šťastným obdobím až do kvarty, kdy do školy nastoupil nový ředitel Jindřich Spal. Ten měl zásadní vliv na to, že mladý Hostovský začal studium na této škole nenávidět. O tom, jak silná byla tato nenávist svědčí fakt, že se v autorových dílech setkáváme s postavami despotických profesorů, jejichž předobrazem byl právě ředitel Spal. Každodenní dojíždění do Náchoda popisuje v románu *Žhář*.

*[...] Denně vstává ráno o šesté hodině, pospíchá k nádraží, odjíždí lokálkou do okresního gymnásia a vrací se až večer. Ví už mnohem více než jeho rodiče, čte latinské věty, mluví o vzdálenostech mezi sluncem a hvězdami, zná nejvyšší hory světa a nosí dlouhé kalhoty. [...]*¹²⁴

Hostovský byl považován tak trochu za samotáře, kterého nebylo možné zařadit do žádné z běžných studentských skupin: *Mezi sportovce ne. Von byl na nohy trochu levej. Prozradil svému kamarádu, jen zdánlivě staršímu Oldovi Rouskovi, že při těch tanečních pošmajdal děučatům střevíce až hrůza. Mezi kuřáky (co kouřili na záchodě) a milovníky posezení taky ne. Tehda ještě píval nevinný řidičský nápoje a do hospody nechodil. Mezi milouníky, co plaušovali děučata, taky ne, i když měl všech šest děvčat, co byla ve třídě, rád.*¹²⁵ Přesto Hostovský nepatřil mezi neoblíbené spolužáky. Nebyl nafoukaný, měl velký smysl pro humor a spolužáci věděli, že se na něj mohou spolehnout.

Nejkritičtěji se o Hostovském-studentovi vyslovil on sám v korespondenci se spolužačkou Věrou Vavruškovou, rozenou Nyklíčkovou. Ta zvala spolužáka

¹²⁴ HOSTOVSKÝ, E. *Žhář*, s. 15.

¹²⁵ MOJŽÍŠ, J. *Spolužák*. In. *Egon Hostovský, Vzpomínky, studie a dokumenty o jeho díle a osudu*, s. 50.

z gymnázia na několik třídních srazů, z nichž Hostovský z různých důvodů nenavštívil ani jeden. V jednom z dopisů zaznívá jeho upřímné dojetí nad dopisem spolužačky, přičemž sám sebe charakterizuje takto: *A nezasluhuji si tolik vašeho dojemného přátelství: vždyť jsem byl divný, excentrický snob, pořád s vámi a zase mimo vás, takový osamělý sobec nebo egocentrista. A mohu se omluvit jen tím, že už tenkrát jsem byl nešťastný; z důvodů, které jsem neuměl a také nemohl vyslovit. I to, že jsem jediný neměl žádnou přezdívku, svědčí o tom, jak proti své vůli a jak pitomě a neodpuštělně jsem se vymykal vaší přirozené pospolitosti, která je dnes tak vzácná, která přetrvala zřejmě desetiletí a která mě tak dojímá.*¹²⁶

Hostovský se nepochybně odlišoval od většiny spolužáků. Zajímal se o literaturu, o přestávkách docházel do učitelské knihovny za profesorem Josefem Matoušem, který byl známý svým levicovým zaměřením a pořádáním besed s předními levicovými intelektuály, jako byl Josef Hora, Ivan Olbracht, Marie Majerová či Julius Fučík. Tento pedagog se stal předobrazem profesora Josefa Matyáše z románu *Všeobecné spiknutí*, v němž je líčen jako kantor, o němž šla jedna řeč, že v životě soukromém je paroháč a v životě veřejném komunista. Byl to onen pasivní, nenáročný, nenápadný profesor, o němž mi kdysi Jiří svěřil, že si spolu tykají, když nikdo není svědkem.¹²⁷ Mladší spolužák Hostovského, Jiří Žantovský,¹²⁸ později Hostovskému vytkl, že díky tomuto románu vznikla zcela zkreslená charakteristika tohoto oblíbeného profesora, jehož široký rozhled v oblasti literatury měl na Hostovského velký vliv.

Studentská léta s sebou přinášela také první lásky, i když v případě Hostovského šlo spíše o lásky platonické. Tou největší byla jeho spolužačka Jitřenka Ondráková z Opočna, která se později stala jeho švagrovou. Spolužáku Josefu Mojžíšovi svěřil již ve zralém věku, že při vzpomínkách na spolužačky, se mu vždycky rozbuší srdce, *nebo co to buší; a to nemluvím o Jitřence, do který jsme byli*

¹²⁶ FETTERS, A. *Egon Hostovský (maturitní ročník 1927) a naše škola*. In. *100 let Gymnázia v Náchodě (1897- 1997)*, s. 48.

¹²⁷ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 50.

¹²⁸ Jiří Žantovský (1909-2000) pracoval jako vedoucí v Pamániku národního písemnictví a byl autorem libreta výstavy Franz Kafka, život a dílo, jež byla otevřena v roce 1964 a posléze slavnostně uvedena v řadě světových měst. Jeho synem je politik Michael Žantovský.

*všichni zamilovaný včetně kantorů a já z lásky k ní si vzal její sestru, když to byla jedna kreu.*¹²⁹

Slabost pro tuto dívku si zachoval po celý život. V roce 1966 popsal své dceři v dopise historku s její tetou Jitřenkou, jež se udála za jeho studií v Náchodě: *Vona tenkrát při matematické kompozici mně propašovala od nějakého Rathouského celý výpočet pod lavicemi a matematik něco zmerčil a zařval na mne: „Co máte s tou Ondrákovou, Hostovský?“ A já uctivě vstal, takový byl tenkrát zvyk, a řekl jsem: „Prosím, pane profesore,“ že bohužel s Ondrákovou nic nemám. Celá třída vyprskla a matematik, že tu oplzlost musí hlásit řediteli. A ředitel povolal do gymnázia tátu a celý případ mu oznámil [...] Jo, ale teta Jitřa tenkrát řekla, že jsem ji před celou třídou zesměšnil a že jsem výstřední. Já jí slíbil, že ji jednoho dne odškodním, až budu slavněj nebo aspoň bohatej, a jestli by se mnou nešla po škole do zámeckýho parku. A ona že ne, že jsem výstřední. Nicméně ten můj slib trvá [...], a ať už se nehněvá, že jsem ji před celou třídou zesměšnil, neboť jsem to myslel upřímně.*¹³⁰

Hostovský samozřejmě nejvíce vynikal v českém jazyce a literatuře a patřil k velkým oblíbencům češtináře Miloslava Nesládky. Josef Mojžíš ve svých vzpomínkách uvádí, že Hostovský dokázal vždy ohromit celou třídu během řečnických cvičení před tabulí, přičemž téma si vybíral každý student sám. Hostovský dorazil perfektně připravený a *měl jen takové malé papírky a moc do nich nekoukal. Mluvil většinou z hlavy. My jen vykulovali oči. Češtinář stál opřen o okno, hleděl chvíli do země, chvíli na Egona. My sme se vůbec nesmáli, ani v duchu, jako mnohdy, dyž některej kluk to ze sebe soukal, koktal, co kdesi sehnal opsal z literatury, z historie, či co slyšel. [...] Pamatuju se, jak se Egon uklonil dyž skončil, a to třídě nejdřív, pak profesoroj, kerý jen kejval hlavou a lehounce se usmíval.*¹³¹

Zájem o český jazyk a především literaturu přerostl u Hostovského brzy v první vlastní literární pokusy. V letech 1925–1926 uveřejňoval v literární rubrice

¹²⁹ MOJŽÍŠ, J. *Spolužák*. In. *Egon Hostovský, Vzpomínky, studie a dokumenty o jeho díle a osudu*, s. 50.

¹³⁰ SÁDLO, V. *Egon Hostovský a rodný kraj*, s. 28–29.

¹³¹ MOJŽÍŠ, J. *Spolužák*. In. *Egon Hostovský, Vzpomínky, studie a dokumenty o jeho díle a osudu*, s. 51–52.

Podkrkonošských rozhledů své recenze a rozborů děl buď pod celým jménem nebo pod snadno čitelnou šifrou EH. Do stejných novin přispíval také již zmíněný pedagog Josef Matouš či spolužák Jiří Žantovský, který se stal velkým rivalem Hostovského. Práce obou mladých literátů měla skvělou stylistickou úroveň, která daleko převyšovala úroveň jejich spolužáků a svědčila o širokém rozhledu po naší i světové literatuře. Přesto měl každý z nich jiný přístup k práci: *U Jiřího Žantovského vidíme přesvědčení bojovného intelektuála- komunisty, zatímco u Egona Hostovského, sice také levicově smýšlejícího, se objevuje ve větší míře soucit, jak nasvědčuje zejména nekrolog o Wolkerovi,*¹³² jenž vyšel u příležitosti druhého výročí jeho úmrtí. Hostovský si také jako jeden z prvních povšiml rozdílné kvality popřevratových básní J. S. Machara, jejichž rozbor byl publikován právě ve sloupku Podkrkonošských rozhledů.

Na oba studenty vzpomíná také Václav Černý ve svých pamětech, v nichž popisuje, že jeho pozdější spolubydlicí Hostovský *chodíval za mnou o prázdninách do Čermné již dřív, jako náhodský septimán, jednou ve společnosti svého náhodského spolužáka Jiřího Žantovského.*¹³³ Jejich vzájemné soupeření vyvrcholilo v roce 1926, kdy Žantovský pod šifrou JŽ publikoval v Podkrkonošských rozhledech zdrcující kritiku na Hostovského prvotinu *Zavřené dveře*. V kritice mimo jiné uvedl, že *knížku Hostovského nutno bráti jako typ pubertální psavosti patologické, a proto nelze v ní viděti hodnotný čin literární.*¹³⁴ Redakce Podkrkonošských rozhledů se od této kritiky v jednom z dalších čísel distancovala.

O útlé knize *Zavřené dveře* se později sám Hostovský vyjadřoval jako o sbírce nesrozumitelných próz, jimiž chtěl především provokovat své učitele. Václav Sádlo, jenž se životu a dílu Hostovského věnoval v několika publikacích a článcích, uvádí, že *lze tušit, že Jiří Žantovský chtěl hrát ve vztahu k Hostovskému dominantní úlohu. Jako literárnímu kritikovi mu sice nechyběly znalosti, ale chyběl mu talent k tomu, aby se stal spisovatelem, a mohl jen žárlivě sledovat umělecký vzestup bývalého spolužáka.*¹³⁵ Hostovský naznačil jejich rozporuplný vztah věnováním jak v románu

¹³² SÁDLO, V. *Autobiografické prvky v románu Všeobecné spiknutí*, s. 43.

¹³³ ČERNÝ, V. *Paměti I. (1921-1938)*, s. 193.

¹³⁴ BARTÁK, P. *Egon Hostovský a Podkrkonošské rozhledy*, s. 2.

¹³⁵ SÁDLO, V. *Autobiografické prvky v románu Všeobecné spiknutí*, s. 43.

*Stezka podél cesty: Příteli Jiřímu Žantovskému připisují tuto knihu co vzpomínku na jeho i můj duševní žalář mládí, tak v Danajském daru: Jiřímu Žantovskému jako vzpomínku našich špatných časů.*¹³⁶ Nicméně rivalita pokračovala i během vysokoškolských studií, jelikož právě na román *Danajský dar* napsal Žantovský v roce 1930 další ostrou kritiku v časopise Tvorba.

Přispívání Hostovského do Podkrkonošských rozhledů je zmiňováno také v románu *Všeobecné spiknutí*. Autor zde tyto noviny zmiňuje několikrát, jelikož v nich publikují obě nejdůležitější postavy románu – Jan Bareš i Jiří Beck.

*[...] Ve čtrnácti letech byl jsem zvolen do předsednictva studentské samosprávy našeho gymnasia. O dva roky později psal jsem kritiky do Podkrkonošských rozhledů o hrách našich ochotníků, a tehdy ne už děti, nýbrž i dospělí, zejména náchodské aspirantky na slávu Mary Pickfordové mluvily se mnou a jednaly se mnou stejně uctivě jako s okresním hejtmanem. [...]*¹³⁷

Podobný motiv se objevuje v povídce *Příběh básníka Zdeňka Ondříka*, z triptychu *Tři starci*, i když název novin je tu pozměněn.

*[...] Maturoval s velikou slávou, uměl cizí řeči, celé město bavil kritikami místního ochotnického divadla, jež psal pod průhlednou šifrou do „Podkrkonošského hlasu“ [...]*¹³⁸

Spolužák a kritik Hostovského se stal o mnoho let později reálným předobrazem právě postavy Jiřího Becka z románu *Všeobecné spiknutí*. Jiří Beck v něm Barešovi neustále komplikuje život jak během studií na gymnáziu, tak posléze ve službách ministerstva. Bareš se neustále pohybuje na ose obdivu a nenávisti k Beckovi, jenž se nad Bareše povyšuje, zajímá se o politiku, je inteligentní a sebevědomý. V jedné pasáži Beck charakterizuje Bareše takto:

[...], „Ty články v Podkrkonošských rozhledech psal a píše někdo, kdo samostatně myslí, nikoliv tedy Bareš, a pokud jde o podvratnou práci politickou, ta,

¹³⁶ Ibid., s. 43.

¹³⁷ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 30.

¹³⁸ HOSTOVSKÝ, E. *Tři starci*, s. 107.

*ať už je jakkoli zavrženíhodná, přece jen vyžaduje osobní odvalu. A Jan Bareš má srdce zaječí, jak vědí všichni spolužáci i profesori. [...]*¹³⁹

Beck se o mnoho let později objeví na narozeninovém večírku Jana Bareše, jenž emigroval do Ameriky. Bareš je z toho zmatený a vrací se vzpomínkami do minulosti.

*[...] Proč já, Jan Bareš z Náchoda, nejdříve zbrklý student, co chvíli propadající z matematiky, pak tuctový literátek, pak zkrachovaný diplomat a dnes úspěšný spisovatel (Jiříčku Becku, víš, kolik jsem dostal za poslední libreto? Že tě to nezajímá, a že ti to neimponuje? To vykládej staré Blažkové!), proč jen já, Jan Bareš, směl bych mít strach z mizerného klacka, který nikdy v ničem nevynikl [...]*¹⁴⁰

Touha provokovat své okolí se projevila také při písemné maturitní zkoušce. Hostovský si jako jediný vybral téma „Jak jsem přišel a jak odcházím“, od něhož celý profesorský sbor očekával vzdání holdu střední škole, která studentům umožnila vzdělání a připravila je na život. Hostovský však pojal toto téma po svém – napsal pravý opak. Ve své práci rozebral školu po stránce výuky, výchovy, společenského vybavení studentů, etiky apod. Mojžíš vzpomíná, že do práce napsal, že *existuje velká vzdálenost mezi lavicemi a katedrou, že vědomosti nejsou tím posledním a hlauním majetkem člověka, že profesorský sbor sám nesvítl čistotou vzorů a mravů, a tudíž rozdíl mezi studenty příšnými a odcházejícími není příliš veliký [...]*¹⁴¹ To samozřejmě způsobilo poprask a Hostovského práce byla zaslána na zemskou školní radu do Prahy, aby zde rozhodli, jak s prací naložit. Ředitel nakonec před celou třídou Hostovskému sdělil, že se mu rada rozhodla udělit ředitelskou důtku, ale zároveň uznala literární hodnotu napsané práce. *Egon se nakonec uklonil, jako by děkoval. V duchu jistě cítil, že se strefil, že se drbe ten, koho svrbí. [...]* *My kamarádi jsme ho měli za hrdinu. No, za hrdinu ne, ten termín a charakter ve třídě neexistoval. Od Egona to byl počín. Vod tý chvíle byl Egon někdo! Prima kluk.*¹⁴²

¹³⁹ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 52.

¹⁴⁰ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 23.

¹⁴¹ MOJŽÍŠ, J. *Spolužák*. In. *Egon Hostovský, Vzpomínky, studie a dokumenty o jeho díle a osudu*, s. 52.

¹⁴² MOJŽÍŠ, J. *Spolužák*. In. *Egon Hostovský, Vzpomínky, studie a dokumenty o jeho díle a osudu*, s. 53.

Již v životopisné části této práce jsme se zmínili o problematickém vztahu Hostovského a ředitele školy, profesora matematiky Jindřicha Spala, který na tento post nastoupil v roce 1923. Ředitel si na Hostovského od první chvíle zasedl, ale mladý student se nenechal zahanbit. Vzpomíná na to ve svých memoárech: *A tak nakonec jsem byl patrně stejným trápením pro našeho gymnazijního ředitele, jako on byl pro mne. Poznali jsme brzy své Achillovy paty (já byl slabý v matematice, kdežto on ve spisovné češtině a literatuře) a oba jsme podle svých možností na ta zranitelná místa nemilosrdně pálili.*¹⁴³ Spal byl v roce 1927 předsedou maturitní komise a Hostovský tehdy neprospěl, což znamenalo jediné – musel po prázdninách skládat z matematiky reparát. O neoblíbenosti ředitele svědčí také slova Josefa Mojžíše, který si uvědomuje, že o mrtvých by se mělo mluvit jen v dobrém, ale *o našem matikářovi to nejde. To nejde. My mu to odpouštíme, ale zapomenout to nelze. Egonovi kupř. zkazil poslední prázdniny. No, přežil to Egon, přežili sme to ostatní, jen matikář si pokaňkal jméno a pověst.*¹⁴⁴

A opravdu, ředitelovi se tato nenávist k nadějnému spisovateli nevyplatila, protože Hostovský si to s ním vyřídil tak, jak uměl nejlépe, tedy psaním. Tento tvůrčí přístup k prožitým skutečnostem je pro Hostovského ostatně typický, jak správně vystihl Václav Černý, který napsal, že *Egonovi vždy běželo o to vyzpovídat se z mučivého komplexu, všechno u něj byla sebeočista.*¹⁴⁵ Tato „autoterapie“ je nejvíce patrná v románu *Stezka podél cesty*, jejž napsal v pouhých devatenácti letech a vyšel rok po dokončení studia.

Autobiografické prvky opravdu není těžké odhalit – hlavní postava románu, absolvent gymnázia Karel Horn, bojuje se sadistickým profesorem matematiky Karasem, který ho neustále ponižuje a zesměšňuje. Horn sice odmaturuje, ale traumatické zážitky ho pronásledují, stává se z něho cynik, který pustoší své okolí tak dlouho, až se rozhodne zlikvidovat prapříčinu všech svých špatných skutků, profesora Karase. Dostane se do profesorova domu a tam ho zabije. Václav Černý

¹⁴³ HOSTOVSKÝ, E. *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině: (aneb o ctihodném povolání kouzla zbaveném)*, s. 39.

¹⁴⁴ MOJŽÍŠ, J. *Spolužák*. In. *Egon Hostovský, Vzpomínky, studie a dokumenty o jeho díle a osudu*, s. 53.

¹⁴⁵ ČERNÝ, V. *Paměti I. (1921-1938)*, s. 194.

ve svých pamětech uvádí jako bonmot, že v *Náchodě se říkalo, že Egonova bête noire, nelitosný matematik a gymnaziální ředitel Spal, takto obr, se po přečtení dlouho nehnul na krok bez revolveru v kapse, najisto čekal, že mu strážník Egon připraví osud Karasův*.¹⁴⁶

*Pedagogický sbor náchodského gymnázia z roku 1937. Pátý zleva sedí ředitel Jindřich Spal.*⁰⁰⁴

Stezka podél cesty je ovlivněna dvěma inspiračními zdroji: autorovou vlastní zkušeností, kterou prožíval na gymnáziu, a čtenářským uchvácením Dostojevského *Zločinem a trestem*. Vliv tvorby tohoto ruského autora se projevuje v kompozici románu, jenž je strukturován jako dynamický sled kapitol, které jsou opatřeny atraktivními názvy, zvyšujícími čtenářovo napětí. Děj postupuje od dramatické expozice, přes zápletku, kolizi a krizi až po závěrečnou katastrofu, k níž děj neodvratně směřuje. Dostojevskému se přiblížil i ve filozofické rovině, jelikož i v románu *Stezka podél cesty* postavy řeší otázku viny a trestu. Navíc se v románu objevuje polemika s raskolnikovskou motivací vraždy, takže inspirační zdroj se Hostovský ani nesnaží skrývat.

¹⁴⁶ ČERNÝ, V. *Paměti I. (1921-1938)*, s. 194.

⁰⁰⁴ *Historický přehled - léta 1897-1945* [online]. Neuvedeno [2009-11-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.gymnachod.cz/index.php?stranka=historicky-prehled&clanek=83>>.

Profesor Karas je v tomto románu vyličen jako muž *veliký, hubený s rozchuchanými vousy a nervósními gesty. Živý paragraf. Měl zvláštní hyhňavý smích, leč smál se vždy jen hlasem, obličej jeho byl při tom vážný, až ztrnulý.*¹⁴⁷ Přesto není tento pedagog obecně vnímán jako zlý člověk, jeho zákeřnost spočívá v tom, že měl ve třídě vždy několik žáků, jež pronásledoval svou ironií a posměchem. Jedním z nich je i Karel Horn, který se „províní“ tím, že je nadějným malířem, jemuž otiskují črty v různých novinách. Profesor začne studenta zraňovat právě skrze jeho oblíbenou činnost.

[...] Profesor Karas přišel do třídy, rozhlédl se a upřel na mne oči.

„Mistře, k tabuli!“

Udiveně jsem zvedl hlavu. Na profesorově tváři ani známky úšklebku. Ještě opakoval:

„Tak prosím, mistře!“

V tom vybuchla třída. [...] Byla to profesorova nejrafinovanější ironie. Ta jeho vážnost zraňovala jako nabroušený nůž. [...]

*Karasova slova žila v mém podvědomí a hrozila výbuchem nenávisti. Profesor to vycítil a počal mne pronásledovati. Nebylo hodiny, aby mne nevolal. Vždy: „Mistře!“ Nemohl jsem se ozvati, poněvadž mne mohl zničit; byl jsem špatný matematik. [...]*¹⁴⁸

Podobně je matematik vyličen v románu *Všeobecné spiknutí*, v němž se jmenuje Ferdinand Skála. Hlavní hrdina, spisovatel Jan Bareš, se vrací k událostem na náhodském gymnáziu, které měly vliv na celý jeho život. Ve stylizované podobě se tu tedy projevuje právě děj *Stezky podél cesty*.

[...] Jednoho rána objevil se na chodbě naší školy ošklivý hromotluk s opuchlou tváří, zježenými licousy a mhouravýma očima. [...] Ferdinand Skála patřil k onomu druhu školských tyranů, kteří by dnes naši mládež beze zbytku vehnali do náručí psychiatrů, ne-li do náručí zvrhlých zločinců. [...] Nevím jak se to stalo, že jsem si od první chvíle vysloužil zvláštní zájem nového ředitele. Něčím jsem

¹⁴⁷ HOSTOVSKÝ, E. *Stezka podél cesty*, s. 12.

¹⁴⁸ HOSTOVSKÝ, E. *Stezka podél cesty*, s. 13.

*ho provokoval: buď svou dobrou pověstí nebo tím, jak jsem přijímal jeho výbuchy vztekloty. Byl jsem jediný, kdo neuhýbal jeho ostrážimu pohledu. [...]*¹⁴⁹

Ve *Všeobecném spiknutí* se Hostovský ke své románové prvotině také přímo odkazuje. Pouze její název pozměnil na „Cestou podél stezky“ a popisuje ji jako román, který byl samozřejmě *autobiografický přes všechnu nemotornou kamufláž a že jeho hrdiny vedle mne byli Jiří Beck, Herbert Sturm, Ferdinand Skála, profesor Matyáš. [...] Ještě nejbliž jsem měl k pocitu uspokojení, když mi kdosi napsal z Náchoda, že Ferdinand Skála je zdrcen mou popularitou, kterou mu nyní kdekdo přímo i v narážkách otlouká o jeho vousatou hubu.*¹⁵⁰

Další reálnou postavou v románu *Všeobecné spiknutí* je již několikrát zmíněný Jiří Žantovský, jenž se stal modelem postavy Jiřího Becka. Autobiografické rysy, promítající se v postavě Becka, odhalíme poměrně snadno. Žantovský zahájil svá studia v rodné Čáslavi, ale pro své levicové smýšlení měl problémy ve škole a neshody s otcem, což se jeho rodiče rozhodli vyřešit přestěhováním rebelujícího syna k příbuzným do Náchoda, kde měl dokončit svá studia (nastoupil do sexty v roce 1925). Stejně tak i postava Jiřího Becka nastupuje na náchodské gymnázium dodatečně a velmi záhy se začíná projevovat jeho politické zaměření. Beckova podpora levicového hnutí na Náchodsku a docházení k profesoru Matyášovi do kabinetu tedy nejsou daleko od pravdy. Jeho levicové myšlenky se projeví také v Beckově zdrcující kritice na Barešův román *Cestou podél stezky*. Tato kritika je opět inspirována skutečnou událostí.

[...] Stačilo mi, abych z té předlouhé kalumnie přečetl první odstavec a hned nad všechnu pochybnost zjistil, kdo je pisatel. Tak po třech letech míru vstoupil znovu do mého života Jiří Beck. [...] A teď slovo po slově, větu za větou nabrušoval anonymní pisatel v ostruhy, jež navíc potřel žíravým jedem posměchu, pohoršení a hany. Oč prý jde v pubertálním románě literárního nedouka a vykradače všech možných stylů a námětů? Ne o city, nýbrž o nějaké hadry citů hysterického

¹⁴⁹ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 32–33.

¹⁵⁰ *Ibis.*, s. 56–57.

*maminčina miláčka, kterého nedojímá nezaměstnanost, hlad a zbídačení statisíců, nýbrž jen a jen příznaky vlastního neukojeného velikášství a zhrzené erotiky. [...]*¹⁵¹

Rivalita s Žantovským zcela jistě ovlivnila život začínajícího spisovatele. Není ale pochyb o tom, že především Jindřich Spal měl přímý vliv na to, že Hostovský nesnášel školní prostředí v posledních letech studia. V románu *Stezka podél cesty* tyto pocity přirovnává k duševní nemoci, jíž není možné se ubránit. Expresionistické vyjádření ještě umocňuje naléhavost studentova neštěstí.

*[...] Ale brzy se opět blížila má duševní nemoc. Ó, jak se dobře pamatuji na pocity, jimiž se ohlašovala. Začínalo to představou černého proudu, který mi vtékal do nitra všemi póry mého těla. A byl to takový podivný pocit – jako když hladíš plyšový polštář... Tak... jemně... a docela zlehounka. A tu jsem cítil do nejtemnější tkáně mozku, kterak se ve mě něco rozpadá, kterak dva plaménky pronikavých očí zpopelňují mou vůli. Tehdy jsem hleděl tváří v tvář profesoru Karasovi... [...]*¹⁵²

Okamžiky bolestného ponížení jsou v tomto románu líčeny poněkud hyperbolicky. Podobný motiv, vyjadřující úzkostné stavy, nalezneme i v románu *Všeobecné spiknutí*, který vyšel třiatřicet let po románu prvním: *Nikdo nebo jen málokdo věděl, že mi je v Praze úzko, jako mi bývalo v Náchodě před maturitou, že musím pryč, utéci z míst, kde jsem bůhví jak promarnil milost, víru a naději. Ano, jen málokdo tušil, jak hluboce jsem nespokojen, jak sebou pohrdám a jak hladově toužím začít někde nějak jiný život.*¹⁵³

Hostovský skutečně nepovažoval studentská léta za své nejšťastnější období. Sám o tom napsal v dopise své spolužačce: *Já neměl rád atmosféru doby našeho středoškolského studia, ale měl jsem rád vás všechny, moc upřímně, i když jsem to nedával najevo. Ano, všechny vás, děvčata, pochopitelně, především.*¹⁵⁴ Je jisté, že Hostovský byl šťastný, že jeho gymnaziální studia v září roku 1927 skončila. Nastoupil na filozofickou fakultu do Prahy, kde bydlel společně s krajanem

¹⁵¹ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 57–58.

¹⁵² HOSTOVSKÝ, E. *Stezka podél cesty*, s. 11.

¹⁵³ HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*, s. 61.

¹⁵⁴ FETTERS, A. *Egon Hostovský (maturitní ročník 1927) a naše škola*. In. *100 let Gymnázia v Náchodě (1897- 1997)*, s. 48.

Václavem Černým. Do svého *rodného kraje* zavítal Hostovský jen zřídka o letních prázdninách. Čas trávil spíše v Opočně, kam jezdil za svou budoucí ženou Květou Ondrákovou a kam zval rovněž své přátele, z nichž mnozí byli přední spisovatelé té doby.

4. PROMĚNA POHLEDU NA RODNÝ KRAJ

4.1. PŘEDVÁLEČNÁ DÍLA

Pro předválečná díla Egona Hostovského je typické, že hlavní hrdinové jeho próz touží navštívit daleké krajiny a města. Postavy jeho románů a povídek tvoří jeden typ postav. Můžeme je charakterizovat jako postavy do sebe uzavřené, samotářské, nespokojené samy se sebou a obtížně se sžívající se svým okolím. Pro rané prózy Hostovského je však typická jedna zásadní věc – touha zmizet z prostředí, jež ubíjí a nenaplnuje život postav. Tento motiv je nejvíce patrný u románů *Černá tlupa*, *Žhář* a *Dům bez pána*, v nichž se ozývá přitažlivost a lákavost ciziny. Postavy těchto děl, jako je malý Karnet, dospívající Kamil Simon či úředník Emil Adler, vidí v navštívení cizích krajin a měst možnost uskutečnit své sny, žít svobodně a šťastně.

Jiří Karnet je ovlivněn četbou Robinsona, touží sestrojít balon a odletět na daleký tajuplný ostrov, jenž představuje vysvobození z dosavadního všedního života. Pro tuto myšlenku nadchne i ostatní členy Černé tlupy.

*[...] Pak si sestrojíme veliký balon a odletíme na neznámý ostrov. Vezmeme tě s sebou, je tam prales a mnoho zvěře, budeme chodit na lov, založíme si farmu, ochočíme si opici, budeme bydlet v jeskyni – a už se nikdy nevrátíme! [...]*¹⁵⁵

Kamil Simon z románu *Žhář* si prohlíží mapy a sní, že jednoho dne navštíví Afriku. Nespokojená je i jeho sestra Eliška a matka, jež by nejraději utekla před svým dosavadním životem v Zbečnově. Všechny tyto postavy mají společné to, že touží po prostoru, jenž se nachází jinde než svět, v němž momentálně žijí. Kamil svou touhu projeví při rozhovoru s zcestovalým kamarádem Rudolfem, který naopak oceňuje prostředí svého domova.

¹⁵⁵ HOSTOVSKÝ, E. *Černá tlupa*, s. 111.

[...] „Ale nestojím o cizinu, jsem raději doma.”

„Divím se ti, já zase bych hned odjel, kdybych měl kam!” [...] ¹⁵⁶

V *Domě bez pána* se objevuje portugalský Lisabon jako město krásného snu, jež je svou atraktivností stavěno do protikladu k „cizímu” prostředí rodného domu. Emil Adler tam chce odcestovat a začít nový život. Opět se tu tedy setkáváme se vzdálenými obzory a útek ze stávajícího svazujícího prostředí tu znamená naivní představu, jak zachránit svůj život. Je ironií osudu, že netrvalo dlouho a Hostovský Lisabon skutečně navštívil.

[...] Tak! My spolu poletíme přes hory a doly strašně daleko. V pondělí se vrátíme do Prahy a už ve středu... Představ si: aeroplanem! Vzzzzz! Podívej se, holčičko, tady ve Starkově je mladá dáma, která by se ráda podívala do Lisabonu. Vezmeme ji s sebou. [...] ¹⁵⁷

Postavy těchto předválečných románů jsou mladí lidé. Pro ty obecně platí, že utíkají ze svého domova, jelikož touží po dobrodružství a mají pocit, že tak mohou dosáhnout vlastního naplnění. Sám Hostovský navštívil jako student Itálii, kterou si navždy zamiloval, a později pracoval u ministerstva zahraničí, což mu také umožnilo „odplout do dálek”. Kautman však výstižně uvádí, že *je ovšem rozdíl mezi cestováním do dalekých zemí, i kdyby trvalo jakkoli dlouho, a mezi exilem, emigrací, vyhnanstvím.*¹⁵⁸ To poznal Hostovský na vlastní kůži možná až příliš krutě.

¹⁵⁶ HOSTOVSKÝ, E. *Žhář*, s. 27.

¹⁵⁷ HOSTOVSKÝ, E. *Dům bez pána*, s. 204.

¹⁵⁸ KAUTMAN, F. *Polarita našeho věku v díle Egona Hostovského*, s. 118.

4.2. OBDOBÍ PRVNÍ A DRUHÉ EMIGRACE

Pokud postavy předválečných románů dychtily po nepoznaných dálkách, je pro protagonisty próz napsaných v exilu typický pravý opak – těžce nesou nucený pobyt v cizině a přejí si návrat do ztraceného domova, jenž pro ně představuje jediné bezpečné místo na zemi. Hrdinové exilových próz v životě dál tápou a navíc si uvědomují, že ztratili to nejdůležitější – vlastní domov a své blízké. Vztah vzdálených exotických míst a domova se tedy v dílech Hostovského obrátil, podobně jako v osudu samotného autora.

Období první emigrace bylo pro Hostovského vůbec nejtěžší. Doma zanechal jak svou malou dceru, tak zbytek rodiny, jejíž osud směřoval k tragickému konci. Hostovský navíc samozřejmě nemohl svým blízkým psát a udržovat alespoň nějaký kontakt. Motiv cizoty, jenž je v dílech Hostovského permanentně přítomný, tak dostává nový význam.

Postavy dřívější románů a povídek vždy prahly po tom, aby mohly opustit své rodné hnízdo. Měly však jednu výhodu – vždy se mohly navrátit do svého *rodného kraje*, navštívit svou rodinu a přátele. Hrdinové próz napsaných v exilu takovou možnost nemají. Jsou od svého přirozeného prostředí násilím odtrženi a nemají možnost svůj osud nijak zásadně ovlivnit. Umělecká reakce Hostovského na tuto skutečnost byla nejprve plná citové naléhavosti a smutku, posléze u něj došlo k částečnému smíření s vlastním osudem. Nic jiného mu ostatně ani nezbyvalo.

Již bylo několikrát zmíněno, že stesk a touha po domově se ozývá nejsilněji v *Listech z vyhnanství*. Osudy emigrantů tu Hostovský také zachycuje s největší autentičností a upřímností. Také román *Úkryt* je koncipován jako vzkaz psaný z exilu pro manželku Haničku, jež zůstala společně s dětmi v rodné vlasti. Hlavní hrdina a zároveň vypravěč románu vzpomíná na společně prožité chvíle, které jsou dávno ztracenou idylou.

V *Domě bez pána* byl cílem Emila Adlera Lisabon. Od své první emigrace se však Hostovský navrácí do krajín svého dětství – do okolí Hronova a Náchoda. Vzpomínky pomáhaly Hostovskému překonávat prázdnotu, kterou v Americe často

pociťoval. Většina spisovatelových přátel o něm mluvila jako o hronovském patriotovi, jenž na svůj *rodný kraj* nedal dopustit. Josef Škvorecký, rodák z Náchodska, vzpomíná na jejich první setkání takto: *Tam, mezi Šimovými obrazy, Reggie, krásná Egonova žena nám dolévala whisky (pořád se mi do té historie pletou ty krásné ženské), srpnový den teskně plynul, hovořili jsme o světě, který jsme vlastně neopustili, neboť člověk je pořád tam, kde je jeho dětství. Čas plynul, whisky ubývalo, vzdálený svět v nás byl pořád půvabnější, než kdy byl, a my jsme byli v New Jersey, oba zločinci a zrádci, kteří nepočkali, až je po zásluze potrestají za to, že se špatně přiučili skandování.*¹⁵⁹

Osud zavál Egona Hostovského na daleká místa, po nichž tolik toužil během svého mládí. Celý život bojoval s nepřízní osudu, podobně jako hrdinové jeho prozaických děl. Hostovský ale nikdy nezapomněl na své kořeny, rodné město a krajinu plnou zlaté a modré barvy.

*[...] Žel, pouta domova jsou ze všech pout nejsilnější a jeho atmosféra tě provází všude jako tvůj vnitřní stín. [...]*¹⁶⁰

¹⁵⁹ ŠKVORECKÝ, J. *Cesta s překážkami za Egonem*. In. Egon Hostovský, *Vzpomínky, studie a dokumenty o jeho díle a osudu*, s. 58.

¹⁶⁰ HOSTOVSKÝ, E. *Drobné prózy*, s. 71.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo podat komplexní charakteristiku motivů, které se objevují v dílech, v nichž Hostovský určitým způsobem reflektuje svůj rodný kraj. Zaměřili jsme se jak na prózy z předválečných dob, tak na díla, jež byla napsána v emigraci. Zjistili jsme, že Hostovský ve své tvorbě využíval znalostí rodného regionu, což se projevuje především používáním místních prvků v popisech krajiny a měst. Zároveň jsme díky prozkoumání autorova životopisu odhalili v prózách motivy, které odrážejí autorův život na Hronovsku. K těm patří především motivy spojené se spisovatelovým dětstvím, rodinou a studií na náhodském gymnáziu, jež objevíme zejména v předválečných románech *Stezka podél cesty*, *Černá tlupa*, *Žhář* a *Dům bez pána*.

Zobrazení rodného kraje je v dílech Hostovského často přizpůsobeno potřebám konkrétního románu či povídky a dochází tu tedy k prolínání reality a literární fikce. Snažili jsme se proto odhalit míru literární stylizace, k čemuž nám pomohlo především prostudování sekundární literatury věnované životu a dílu autora.

Autorův vztah k rodnému kraji velmi výrazně ovlivnil jeho život v emigraci, kde strávil více jak polovinu svého života. To, že nemohl udržovat normální kontakt se svou rodnou zemí, dcerou a přáteli, nesl Hostovský velmi těžce. Dokládají to hlavně prózy z doby první emigrace v čele s povídkovým souborem *Listy z vyhnanství*. Množství autobiografických prvků z autorova života přináší také nejrozsáhlejší román Hostovského *Všeobecné spiknutí*, z něhož jsme v práci použili celou řadu motivů.

Přes četné literární úspěchy v zahraničí patří Egon Hostovský k autorům, jehož literární tvorba u nás mohla být řádně vydávána až po roce 1989. S tím souvisí i neuspokojivé prozkoumání celého jeho díla. Doufejme, že i tato práce přispěje k rozšíření zatím nepříliš obsáhlé odborné literatury, která se věnuje dílu tohoto významného hronovského rodáka.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Primární literatura

- HOSTOVSKÝ, E. *Stezka podél cesty*. Praha: Nakl. A. Krále, 1928. 123 s.
- HOSTOVSKÝ, E. *Černá tlupa*. Praha: Nakl. František Borový, 1948. 240 s.
- HOSTOVSKÝ, E. *Žhář*. Praha: Československý spisovatel, 1935. 133 s.
- HOSTOVSKÝ, E. *Dům bez pána*. Praha: Melantrich, 1937. 255 s.
- HOSTOVSKÝ, E. *Tři starci*. Praha: Melantrich, 1938. 167 s.
- HOSTOVSKÝ, E. *Listy z vyhnanství*. Praha: Melantrich, 1946. 156 s.
- HOSTOVSKÝ, E. *Sedmkrát v hlavní úloze*. Praha: Melantrich, 1946. 292 s.
- HOSTOVSKÝ, E. *Úkryt*. Praha: Melantrich, 1946. 129 s.
- HOSTOVSKÝ, E. *Všeobecné spiknutí*. Praha: Melantrich, 1969. 345 s.
- HOSTOVSKÝ, E. *Drobné prózy*. Praha: Akropolis, 1997. 348 s.

Sekundární literatura

- ČÁP, J. *Egon Hostovský ve světle archivních pramenů*. U nás, Hronovské listy. 1993, Roč. 5, s. 3.
- BARTÁK, P. *Egon Hostovský a Podkrkonošské rozhledy*. U nás, Hronovské listy. 1993, Roč. 5, s. 2 a 6.
- ČAPEK, K. *Obrázky z domova*. Praha: Československý spisovatel, 1959. 148 s.
- ČERNÝ, V. *Paměti I. (1921-1938)*. Brno: Atlantis, 1994. 394 s. ISBN 80-7108-072-1

FETTERS, A. *Egon Hostovský (maturitní ročník 1927) a naše škola*. In. *100 let Gymnázia v Náchodě (1897- 1997)*. Náchod, 1997. s. 48-49. ISBN 80-238-1243-2

HAVRÁNEK, B. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého VI*. Praha: Academia, 1989. 654 s. ISBN 21-022-89

HETYCH, J. *Motivy cesty, domova a rodné země v umělecké reakci Egona Hostovského na realitu prvního exilu*. In. *Hlavní téma: psychologická próza*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1994. 204 s. ISBN 80-7041-049-3

HIRŠAL, J. *Vínek vzpomínek*. Praha: Rozmluvy, 1991. 351 s. ISBN 80-85336-00-6

HLADKÝ, L. *O textilní firmě S. Hostovský a bratr*. U nás, Hronovské listy. 1993, Roč. 5, s. 4 a 6.

HOSTOVSKÁ, O. *Můj pen-friend E.H.* Literární noviny. 1990, Roč. 14, s. 4-5.

HOSTOVSKÝ, E. *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině: (aneb o ctihodném povolání kouzla zbaveném)*. Praha: ERM, 1995. 195 s. ISBN 80-85913-13-5

JANOUSEK, P. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 1, A-L. 1. vyd. Praha: Brána, 1995. 549 s. ISBN 80-85946-16-5

KAUTMAN, F. *O literatuře a jejích tvůrcích. (Studie, úvahy a stati z let 1977-1989)*. Praha: Torst, 1999. 294 s. ISBN 80-7215-099-5

KAUTMAN, F. *Polarita našeho věku v díle Egona Hostovského*. Praha: Evropský kulturní klub, 1993. 139 s. ISBN 80-85212-24-2

MOJŽÍŠ, J. *Spolužák*. In. *Egon Hostovský, Vzpomínky, studie a dokumenty o jeho díle a osudu*. Toronto: 68 Publishers, 1974. 211. s.

Návrat Egona Hostovského: mezinárodní vědecké sympozium o životě a díle Egona Hostovského, Hronov 21.-23. května 1993. Praha: Klub osvobozeného samizdatu, 1996. 85 s. ISBN 80-901093-8-2

Padesát let Egona Hostovského. New York: Moravian Library, 1958. 79 s.

PAPOUŠEK, V. *Egon Hostovský- člověk v uzavřeném prostoru*. Jinočany: H&H, 1996. 187 s. ISBN 80-86022-02-1

POHORSKÝ, M. *Cizinec, který hledá byt*. In. *Cizinci hledají byt*. Praha: Odeon, 1967. 424 s.

POHORSKÝ, M. *Úniky a návraty Egona Hostovského*. In. *Dobročinný večírek*. Praha: Melantrich, 1990. s. 155-172. ISBN 80-7023-046-0

SÁDLO, V. *Autobiografické prvky v románu Všeobecné spiknutí*. Dokořán- bulletin Obce spisovatelů. 2003, Roč. 27, s. 39-45.

SÁDLO, V. *Egon Hostovský a rodný kraj*. Liberec: Nakladatelství Bor, 2007. 53 s. ISBN 978-80-86807-78-2

ŠÁROVÁ, M. *Na Chocholouši*. Liberec: Nakladatelství Bor, 2001. 153 s. ISBN 80-902901-1-6

ŠKVORECKÝ, J. *Cesta s překážkami za Egonem*. In. *Egon Hostovský, Vzpomínky, studie a dokumenty o jeho díle a osudu*. Toronto: 68 Publishers, 1974. 211. s.

WWW stránky

MARXOVÁ, A. *Pro mne to byla láska na první pohled*. [online]. 1999 [cit. 2009-09-27] Dostupné z WWW: <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/1999/02/hostovsky>.

PŘÍLOHY

1. Mapy Kladského pomezí – okolí Hronova
2. Hronov a sousední vesnice, z nichž některé Hostovského inspirovaly k vytvoření fiktivních názvů vesnic a městeček v jeho dílech
3. Krajina v okolí Hronova s dominantními vrcholy Boru a Hejšoviny
4. Pohlednice Hronova s jeho nejvýznamnějšími rodáky
5. Hronov ve třicátých letech minulého století
6. Nádražní ulice v Hronově. V pozadí vlevo je mechanická tkalcovna firmy S. Hostovský & Bruder
7. Rodný dům Egona Hostovského
8. Současný pohled na Dvorskou ulici, kterou Hostovský často zmiňoval ve svých prózách
9. Sídlo Českobratrské církve evangelické v Hronově, kde působil farář J. Šára
10. Hrob Josefa Šáry, jehož smrt je zmíněna v románu *Žhář*
11. Hostovský v prvním roce života
12. Hostovský se svým otcem Josefem
13. Rodiče Josef a Bedřiška Hostovští
14. Budova náchodského gymnázia těsně po jeho dokončení v roce 1901
15. Náchodské gymnázium a okolí
16. Současný pohled na Jiráskovo gymnázium v Náchodě
17. Maturant Egon Hostovský
18. Svatba s první ženou Květou Ondrákovou
19. Cesta lodí Serpa Pinto do Spojených států amerických v únoru 1941
20. S manželkou Reginou, dcerou Olgou a synem Paulem (Kodaň, 1964)
21. Hostovský s Arnoštem Lustigem a Josefem Škvoreckým
22. Náhrobek Hostovského na židovském hřbitově B'nai Abraham v New Jersey
23. Městská knihovna Egona Hostovského v Hronově
24. Pamětní deska na rodném domě
25. Titulní strana publikace *Egon Hostovský a rodný kraj*

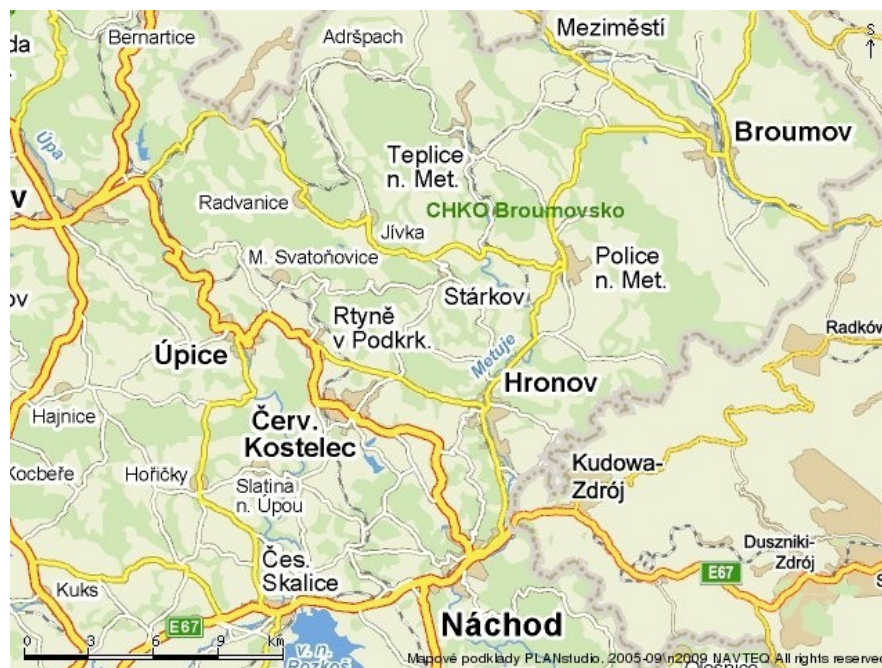
Příloha č. 1

Svaz cestovního ruchu Branka, O.P.S. [online]. 1.12.2009.

Dostupné z:

<http://www.kladskepomezí.cz/download/mapa-kladského-pomezí.jpg>

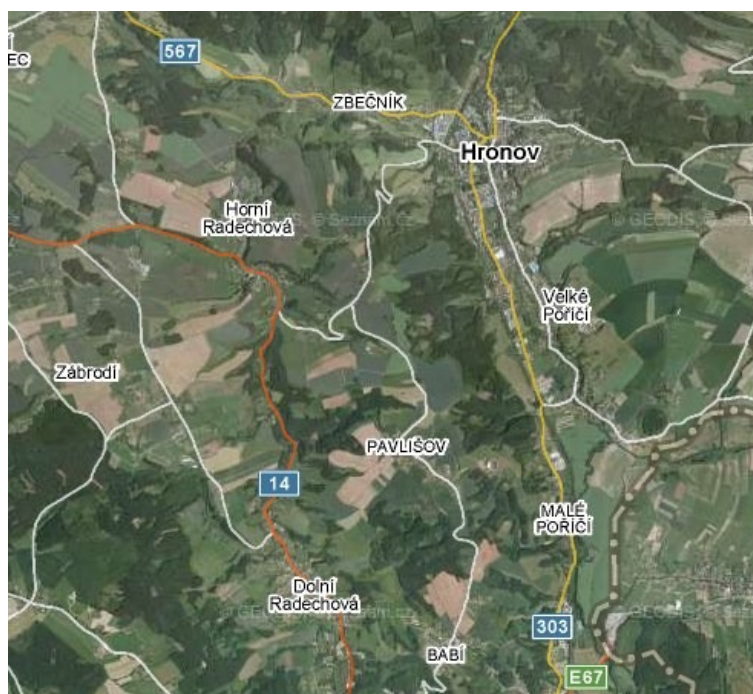

PlanStudio, 2005-08 [online]. 1.12.2009.

Dostupné z:

<http://www.mapy.cz/#mm=ZP@x=137071616@y=137291776@z=10>

Příloha č. 2

PlanStudio, 2005-08 [online]. 1.12.2009.

Dostupné z:

<http://www.mapy.cz/#mm=FP@x=137146368@y=137278464@z=11>

Příloha č. 3

Městský úřad Hronov, Fotoklub KIS Hronov a L. Nývlt, 2007 [online]. 1.12.2009.

Dostupné z:

<http://www.mestohronov.cz/fotogalerie-turiste/clanek/fotogalerie-hronova>

Příloha č. 4

Zdroj: Fotoateliér Imlauf

Příloha č. 5

Zdroj: Nakladatelství Bor

Příloha č. 6

Zdroj: Nakladatelství Bor

Příloha č. 7

Zdroj: Nakladatelství Bor

Příloha č. 8

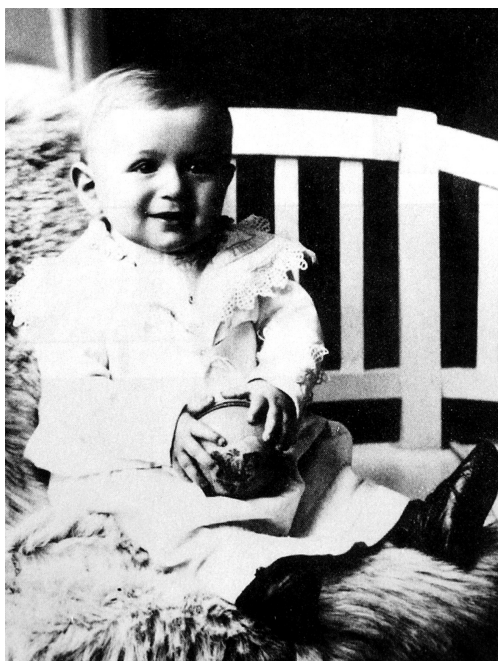
Příloha č. 9

Příloha č. 10

Příloha č. 11

Zdroj: Nakladatelství Bor

Příloha č. 12

Zdroj: Nakladatelství Bor

Příloha č. 13

Zdroj: Nakladatelství Bor

Příloha č. 14

Historický přehled - léta 1897-1945 [online]. Neuvedeno [2009-11-23].
Dostupné z WWW: <<http://www.gymnachod.cz/index.php?stranka=historicky-prehled&clanek=83>>.

Příloha č. 15

Historický přehled - léta 1897-1945 [online]. Neuvedeno [2009-11-23].
Dostupné z WWW: <<http://www.gymnachod.cz/index.php?stranka=historicky-prehled&clanek=83>>.

Příloha č. 16

Příloha č. 17

Zdroj: Nakladatelství Bor

Příloha č. 18

Zdroj: Nakladatelství Bor

Příloha č. 19

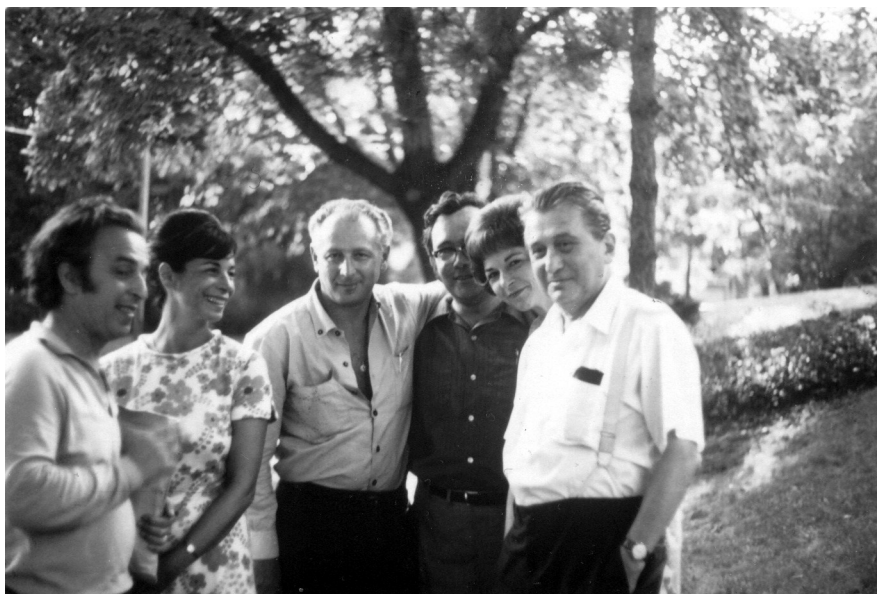
Zdroj: Nakladatelství Bor

Příloha č. 20

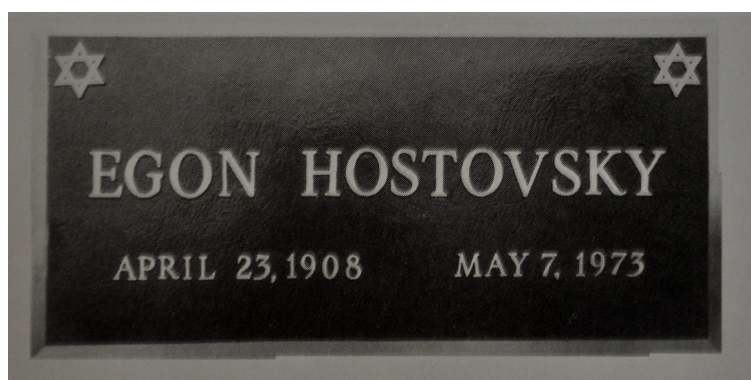
Zdroj: Nakladatelství Bor

Příloha č. 21

Zdroj: Nakladatelství Bor

Příloha č. 22

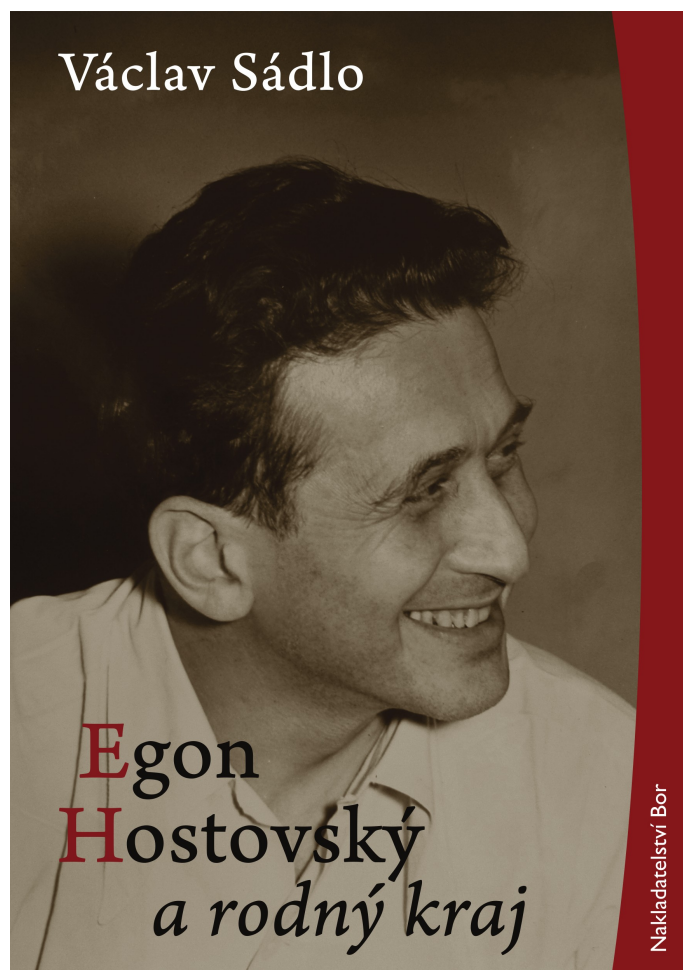
Zdroj: Nakladatelství ERM

Příloha č. 23

Příloha č. 24

Zdroj: Nakladatelství Bor